

Що можуть зробити школи, щоб захистити себе від нападів та від використання у військових цілях

Global Coalition to
Protect Education from Attack

Глобальна коаліція на захист освітніх установ від нападів

Що можуть зробити школи, щоб захистити себе від нападів та від використання у військових цілях

Вересень 2016 р

Global Coalition to **Protect**
Education from Attack

Глобальну коаліцію на захист освітніх установ від нападів

Global Coalition to **Protect** **Education from Attack**

Про Глобальну коаліцію на захист освітніх установ від нападів

Цю публікацію підготовлено Глобальною коаліцією на захист освітніх установ від нападів (GCPEA) – міжвідомчим об'єднанням, створеним 2010 року організаціями, що працюють у галузі освіти в умовах надзвичайних ситуацій та на постраждалих від конфліктів територіях. Організації у складі GCPEA зосереджують свою діяльність на питаннях вищої освіти, міжнародного гуманітарного права та захисту прав людини на міжнародному рівні, особливо актуальними є питання постійних нападів на освітні установи, учнів, студентів та вчителів у країнах, що потерпали від збройних конфліктів та нестабільності.

До складу GCPEA входять наступні організації:

- Рада з надання допомоги вченим у небезпеці (CARA)
- Human Rights Watch
- Інститут міжнародної освіти (IEE)
- Норвезька рада у справах біженців
- Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)
- Захист освіти в умовах нестабільності та конфлікту (PEIC, програма організації “Освіта понад усе”)
- “Врятуймо дітей”
- Мережа вчених у небезпеці
- Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ)
- Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)
- “Дитина війни” Голландія

GCPEA є проектом Центру “Тайдс”, американської неприбуткової організації (код 501(c)(3)).

Ця публікація є результатом незалежного зовнішнього дослідження, виконаного на замовлення GCPEA. Вона не залежить від окремих організацій-членів Керівного комітету GCPEA і не обов'язково відображає думки і погляди членів Керівного комітету.

Висловлення подяки

GCPEA з глибокою вдячністю визнає підтримку PEIC, ЮНІСЕФ та анонімного донора.

Публікація підготовлена Меліндою Сміт, консультантом GCPEA.

GCPEA також вдячна за корисний внесок учасникам семінару GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, що відбувся у Стамбулі, Туреччина, у жовтні 2015 року.

ЗМІСТ

Виконавче резюме	7
Рекомендації	10
Вступ	13
Огляд міжнародних керівництв та інструментів, що стосуються заходів на рівні шкіл	16
Чинники (діячі) захисту освіти на рівні навчальних закладів	18
Заходи на рівні шкіл для захисту освіти від нападів	20
1. Беззбройні заходи фізичного захисту	20
2. Збройні заходи фізичного захисту	26
3. Переговори як стратегія захисту освітніх установ	29
4. Системи раннього попередження / сповіщення	32
5. Альтернативні способи надання освіти	33
6. Психосоціальна підтримка	37
7. Комплексні загальношкільні плани безпеки та захисту	40
Висновки та рекомендації	46
Додаток 1: Застосовне міжнародне право	51
Посилання	53

Хлопчики тримають книги, стоячи посеред руїн своєї розбомбленої школи в районі Хамдан, на захід від столиці Ємену Сани, 23 березня 2014 року.

© 2014 Reuters/Mohamed al-Sayaghi

Виконавче резюме

Школи та університети повинні залишатися безпечним місцем для навчання. Проте право дітей та молодих людей на освіту і захист порушується у більшості країн, що потерпають від конфліктів чи нестабільності. Збройні сили та озброєні формування погрожують, убивають, завдають травм, катують, вербують та використовують учнів і освітян як у самих школах, так і на шляху до них. Сторони збройного конфлікту також нерідко використовують освітні установи у якості казарм і баз, складів зброї, центрів утримання під вартою та в інших військових цілях, що наражає учнів і персонал шкіл на небезпеку. Негайними наслідками нападів на освіту є загибель та поранення людей і руйнування освітньої інфраструктури. До довгострокових наслідків належать погіршення відвідуваності, зменшення кількості школярів, падіння якості освіти та навчання, а також зниження рівнів залучення вчителів – усе це заважає країнам реалізовувати право на освіту та інші права, а також ускладнює досягнення цілей освіти і розвитку.

Цей посібник призначений насамперед для міністерств освіти, організацій структури ООН та міжнародних і місцевих неурядових організацій (М / НУО) для підтримки шкільних діячів, а саме директорів, викладачів, комітетів з управління та членів громад з питань розробки та удосконалення на рівні школи підходів до планування та захисту освіти від нападів та попередження використання навчальних закладів у військових цілях.

Мета цього посібника – описати те, що реально втілюється на рівні шкіл для захисту освітніх установ від нападів, визначити ризики та виклики, що виникають, і виписати засвоєні уроки й рекомендації на основі цих заходів і літературних джерел з цієї тематики. Офіційна оцінка таких заходів раніше не проводилася, тому наше розуміння того, що є успішним, а що – ні, значною мірою ґрунтується на особистих спостереженнях практиків і залежить від контексту.

У посібнику описано сім заходів на рівні шкіл, кожний з яких підкріплюється прикладами з різних країн, аналізом випадків, міркуваннями щодо ризиків і викликів та іншими засвоєними уроками. Чинники освіти, в яких йдеться про впровадження захисних заходів на рівні шкіл, описаних у цьому документі, повинні проаналізувати їх застосовність до власного контексту, пов'язані з ними ризики та можливі вигоди. Оскільки ризики та обставини конфліктів в різних країнах можуть суттєво різнитися, універсального підходу до всіх ситуацій не існує. Заходи необхідно адаптувати для задоволення конкретних потреб конкретної країни чи регіону, а підходи до розвитку та впровадження, що враховують можливі наслідки конфлікту¹, повинні гарантувати, що обрані заходи “не зашкодять”.

РЕАЛІЗОВАНІ НА РІВНІ ШКІЛ ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ОСВІТИ ВІД НАПАДІВ

1. Беззбройні заходи фізичного захисту

Беззбройні заходи фізичного захисту не покладаються на використання зброї чи сили, і здійснюються для прикриття потенційних освітніх установ від нападів, мінімізації збитків від атак та забезпечення шкіл засобами самозахисту. Такі заходи включають залучення неозброєної охорони, створення комітетів з безпеки, спорудження фізичної інфраструктури (наприклад, підземні укриття (бункери) або захисні стіни навколо шкіл), забезпечення охоронної присутності та супроводу, розселення учителів / учнів, навчання та мобілізацію громади, а також заходи із захисту від ґендерного насильства (наприклад, кодекси поведінки працівників освіти).

2. Збройні заходи фізичного захисту

У країнах, де відбувалися постійні напади з боку сторін збройного конфлікту, деякі школи залучали озброєну охорону і патрулі з метою захисту вчителів, учнів і шкільної інфраструктури та для надання школам засобів самозахисту. Хоча деякі школи реалізували такі заходи з власної ініціативи, у більшості випадків ці питання координувалися з міністерствами, місцевою поліцією та силами безпеки чи іншими державними структурами. Такі заходи включали надання озброєної охорони чи конвоїв, а також озброєння вчителів.

3. Переговори як стратегія захисту освітніх установ

У низці країн керівництво шкіл та лідери громад домовлялися зі сторонами збройного конфлікту – як з урядовими силами, так і з неурядовими збройними формуваннями – не нападати на школи та не використовувати їх у військових або політичних цілях. Такі переговори, як правило, вимагали залучення третьої сторони (яка користувалася довірою чи була прийнятною для всіх зацікавлених сторін) і відбувалися або у формі прямого діалогу або, якщо сторони конфлікту не бажали чи не могли брати участь в особистих зустрічах, у формі човникової дипломатії². При цьому усі сторони переговорів наражалися на певні ризики³.

4. Системи раннього попередження / сповіщення

Школи в кількох країнах самотужки або у співпраці з міністерствами, агенціями ООН чи М / НУО впровадили системи раннього попередження / сповіщення, щоб у реальному часі інформувати про загрози або фактичні напади на школи. Коли освітяни та батьки отримували попередження про можливі напади, вони тимчасово закривали школи, переводили школярів у навчальні заклади в безпечних районах або організували альтернативні способи надання освіти. У деяких випадках для забезпечення комунікації між шкільними адміністраціями, комітетами з безпеки шкіл, родинами, міністерствами та силами безпеки використовувалися мобільні телефони. За допомогою коротких текстових повідомлень (SMS) поширювалися попередження та активувалися засоби екстреної допомоги чи інші механізми реагування.

5. Альтернативні способи надання освіти

Щоб уникнути нападів або загрози насильства, школи впроваджували низку заходів з метою альтернативного надання освіти. Ці заходи ініціювали на рівні школи, зазвичай у співпраці з членами громади, неурядовими організаціями, іноді залучаючи М / НУО та міністерства в залежності від обставин конфлікту та мотивів нападів на школи. У випадку пошкодження, захоплення або вибору шкільних будівель у якості військової цілі, відповідні зміни вносилися у час, місце та спосіб надання освітніх послуг. Альтернативні способи надання освіти допомагають зберегти доступ до можливості навчатися і забезпечують структуру, порядок та підтримку для учнів та вчителів, що також має психосоціальні переваги. Такі заходи включали в себе створення шкіл на рівні громади, зміни розкладу, дистанційне навчання та переміщення місць надання освіти.

6. Психосоціальна підтримка

ЮНІСЕФ визначає психосоціальну підтримку як “ті компоненти програм, що допомагають дітям, сім’ям та громадам подолати кризу та зміцнити чи відновити здоровий психосоціальний розвиток та стійкість на тлі складних обставин”⁴. Компоненти такої підтримки на рівні шкіл включають в себе тимчасові освітні заходи; дружнє до дитини навчальне середовище; системи переадресації; навчання для вчителів та піклувальників (щодо підходів до психосоціальної підтримки); послуги для постраждалих від ґендерного насильства; кодекси поведінки та інші засоби допомоги вчителям (наприклад, забезпечення регулярної виплати винагород і компенсацій).

7. Комплексні загальношкільні плани безпеки та захисту

Школи у низці країн вирішили впроваджувати комплексні плани безпеки та захисту на рівні школи, часто за підтримки міністерств, організацій системи ООН або М / НУО. Реалізація таких планів вимагає потужного лідерства з боку директорів і адміністрацій шкіл або шкільних комітетів з управління / безпеки з активним залученням громади і батьків. Такі плани містять комплекс заходів, як-от захист, усунення наслідків та дії у відповідь. У стратегічний, комплексний підхід до планування безпеки та захисту можна інкорпорувати чимало компонентів кожного з шести заходів, описаних у цьому документі⁵.

Рекомендації

Рекомендації, викладені в цьому документі, ґрунтуються, перш за все, на даних звітів М / НУО та агенцій системи ООН, що підтримують заходи на рівні шкіл, узагальнюючи уроки і практичний досвід, отриманий в окремих країнах. **Загальна рекомендація цього посібника стосується шкільних діячів, які замість окремих, ситуативних заходів повинні розробляти і впроваджувати загальношкільні плани безпеки і захисту, а також міністерств, ООН, інших міжнародних агенцій та донорів, які повинні підтримувати ці зусилля.** Приймаючи узгоджену, цілісну стратегію, шкільні діячі зможуть краще підготуватися, щоб запобігати (в ідеалі) та належним чином реагувати на напади на учнів, вчителів та шкільні споруди.

Рекомендації для шкільних адміністрацій, директорів, керівників навчальних закладів

Планування комплексної загальношкільної безпеки і захисту. Спільно з комітетом з управління та місцевими органами освіти розробити комплексний план безпеки і захисту відповідно до місцевих потреб.

Лідерська роль. Стати лідером в питаннях розробки та впровадження заходів на рівні школи, залучаючи членів громади, органи освіти та інші зацікавлені сторони.

Аналіз ризиків. Визначити можливі загрози для учнів, вчителів, шкіл та членів громад, а також з'ясувати ймовірність нападів.

Залучення громади та комітети з управління школою. Сформувати комітет з безпеки та гарантувати належну участь громади для підтримки шкільних захисних заходів.

Ресурси. Залучати ресурси від місцевих органів освіти, М / НУО, організацій системи ООН та інших джерел для зміцнення захисних заходів.

Адвокація. Пропагувати і підтримувати елементи національної та місцевої політики, що захищають освітні установи від нападів.

Рекомендації для міністерства освіти та інших відомств

Розробка політики. Сформулювати комплексну політику захисту освітніх установ від нападів та запобігання їх використанню у військових цілях та залучити усіх відповідальних посадовців міністерства на центральному та місцевому рівнях до її впровадження. Передбачити короткострокові заходи, а також адаптувати політику і програми, що є “адаптивними до конфлікту”, тим самим знижуючи ризик виникнення конфліктів у майбутньому.

Фінансова та технічна підтримка. Надавати школам підтримку у питаннях розробки планів безпеки і захисту, а також забезпечувати фінансову підтримку, бажано з довготривалими (багаторічними) гарантіями.

Адвокація. Пропагувати фінансування шкільних планів безпеки і захисту, включаючи відновлення навчальних закладів, пошкоджених від нападів чи використання у військових цілях, серед відповідних міністерств та донорів.

(навпроти) Діти-переселенці відвідують заняття в таборі для внутрішньо переміщених осіб в місті Майдугурі штату Борно, вересень 2015 року.

© 2015 Bede Sheppard/Human Rights Watch

Рекомендації для організацій системи ООН та міжнародних НУО

Технічна підтримка. Підтримувати розробку загальношкільних планів безпеки і захисту та забезпечувати постійну підтримку захисних заходів на рівні школи.

Підтримка інноваційних та обґрунтованих фактами заходів. Підтримувати інноваційні заходи, у т.ч. технологічного характеру, що сприятимуть ранньому попередженню чи дистанційному навчанню.

Адвокація. Пропагувати на рівні уряду бюджетні асигнування та реалізацію заходів у безпечних школах, включаючи планування з урахуванням можливих наслідків конфлікту та розробку відповідних навчальних програм з метою зниження ризиків виникнення конфліктів у майбутньому, посилення соціальної згуртованості та стійкості громад і окремих громадян.

Одним із напрямів роботи урядів для захисту шкільної освіти є прийняття та практична реалізація Декларації про безпеку шкіл⁶, яка передбачає зобов'язання держав усувати системні проблеми освіти шляхом запровадження адаптивних до конфлікту освітніх стратегій, дій на підтримку продовження освіти під час збройного конфлікту та сприяння відновлення освітніх установ після нападу чи їх використання у військових цілях. Декларація також закликає посилювати моніторинг та інформування про напади і використання шкіл у військових цілях, переслідувати порушників та допомагати постраждалим. І, нарешті, приєднавшись до Декларації, держави також приймають Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів⁷, що надалі посилюють безпеку учнів та вчителів і забезпечують право на освіту в умовах конфлікту.

Український солдат сидить на шкільному майданчику, переобладнаному в тимчасову казарму, до своєї відправки на фронт, 9 березня 2015 року в Лебединському, Україна.

© 2015 Andrea Burton/Getty Images

Вступ

“Дуже важливо, щоб хлопчики та дівчатка, а також педагогічний персонал у своїх школах почувалися в безпеці, щоб ефективно вчитися і навчати. Безперервність освіти є визначальною для стримування подальшого насильства та попередження будь-якого загострення кризи. Не менш важливим є запобігання використанню шкіл у будь-яких військових цілях”.

- Ірина Бокова, Генеральний директор ЮНЕСКО⁸.

“...ми під’їжджали до школи на автобусі і побачили поряд із нею чоловіків зі зброєю, тому негайно зупинилися. Наші вчителі ще не дісталися до школи, тому водій зателефонував їм і сказав не приходити, тому що її захопили озброєні люди. І ми перестали ходити до школи”.

- Нідаль, 6 років, Сирія⁹.

Школи та університети повинні залишатися безпечним місцем для навчання. Проте право дітей та молодих людей на освіту і захист порушується у більшості країн, що потерпають від конфліктів чи нестабільності. У звіті *“Освіта під ударом”* за 2014 рік, що публікується Глобальною коаліцією на захист освітніх установ від нападів (ГСРЕА), зазначено, що в період між 2009 та 2013 роками урядові сили та неформальні збройні формування атакували учнів, викладачів, школи та інші освітні установи у щонайменше 70 країнах світу, причому у 30 з них ці напади носили вкрай руйнівний характер¹⁰. Збройні сили та озброєні формування погрожують, убивають, завдають травм, катують, вербують та використовують учнів і освітян у самих школах, а також наражають їх на небезпеку на шляху до та зі школи. Сторони збройного конфлікту також використовують школи та університети у якості казарм і баз, складів зброї, центрів утримання під вартою та в інших військових цілях, тим самим наражаючи школярів і персонал шкіл на небезпеку. Фахівці ГСРЕА у своєму звіті *“Уроки під час війни”* за 2015 рік повідомляють, що між 2005 та 2015 роками школи та університети використовувалися у військових цілях у 26 країнах світу – більшість з них впродовж останнього десятиліття зазнали збройних конфліктів¹¹.

Напади на освітні установи здійснюються з різних політичних, військових, міжусобних, етнічних, релігійних або ідеологічних причин. Такі атаки можуть бути зумовлені низкою явищ, включаючи фундаментальні політичні, економічні або релігійні розбіжності, антиурядові настрої, несправедливий розподіл ресурсів або конфлікт через використання землі та ресурсів, сепаратистські повстання, маргіналізацію етнічних груп тощо. У деяких країнах чиниться спротив змісту освіти: навчальні програми можуть сприйматися як «західні», світські або такі, що виключають риторику і культуру маргіналізованих груп. Деякі школи було знищено в знак протесту проти освіти дівчат або тому, що у них вбачають символи державної влади¹². Інші напади озброєних груп або урядових збройних сил переслідують більш широкі політичні або військові цілі, як-от факти використання шкіл силами супротивника у військових цілях¹³.

Негайними наслідками нападів на освіту є загибель та поранення людей, а також знищення освітньої інфраструктури. До довгострокових наслідків належать погіршення відвідуваності, зменшення кількості школярів, падіння якості освіти та втрата знань, а також зниження рівня залучення вчителів – усе це заважає країні реалізувати право дітей на освіту та інші права, а також ускладнює досягнення цілей освіти і розвитку. Врешті-решт, замість того, щоб сприймати школу як безпечне місце для навчання та ігор, учні та вчителі починають відчувати, що їм слід уникати таких місць¹⁴.

Ціна відновлення шкіл після нападів чи їх використання у військових цілях є також дуже високою. 2011 року фахівці Освітнього кластеру з'ясували, що приблизна вартість ремонту однієї школи у Південному Судані, що використовувалася у військових цілях, становить 67000 доларів США¹⁵. Це марнує і без того обмежені ресурси, що їх виділяють на освіту уряди постраждалих від конфлікту держав та міжнародні донори. Ще більшими є витрати, пов'язані з втратою окремими людьми та громадами можливостей для навчання протягом усього життя.

Цей документ розглядає захисні заходи, що впроваджувалися у різних країнах на рівні шкіл з метою захисту шкільної інфраструктури, учнів, вчителів та інших працівників навчальних закладів від нападів та використання у військових цілях. Ці заходи не обов'язково належать до найкращих чи бодай рекомендованих практик: натомість це кроки, що були реально реалізовані на потерпілих від нападів територіях у спробах ефективніше запобігати таким нападам, попередити використання шкіл у військових цілях або реагувати на атаки. Відтак мета посібника – описати те, що саме реалізується для захисту освітніх установ від нападів і виписати засвоєні уроки й рекомендації на основі цього досвіду. Слід зазначити, що офіційна оцінка таких заходів не проводилася, тому наше розуміння того, що є успішним, а що – ні, значною мірою ґрунтується на особистих спостереженнях практиків. Це вказує на значні прогалини в цій області, а саме на майже повну відсутність будь-яких формальних досліджень ефективності реагування на напади на заклади освіти, а також контекстну обмеженість досліджень, які все ж проводилися. Усе це заважає сформулювати будь-які вичерпні висновки про ефективні заходи. Крім того, немає жодних досліджень чи свідчень про те, яким чином вплив таких нападів на дівчаток і жінок відрізняється від впливу на хлопчиків і чоловіків, і які види реагувань є найкращими з точки зору цих відмінностей.

Визначення типів захисних заходів, що реалізуються на рівні школи (тут і надалі – “шкільні заходи”)

Шкільні заходи – це діяльність та програми на рівні школи, що реалізуються різними діячами, як-от директорами, вчителями, комітетами з управління школою, батьками, лідерами громад та учнями/ молодими людьми з метою кращого захисту своїх навчальних закладів від нападів та запобігання використанню шкіл у військових цілях. Існує два види шкільних заходів:

- **заходи, ініційовані** школами чи громадами без зовнішньої підтримки, та
- **заходи, що впроваджуються** на рівні школи із зовнішньою підтримкою, фінансуванням, керівництвом чи іншою допомогою від таких структур, як національні міністерства освіти або їх регіональні / місцеві представництва (тут і надалі – “міністерства”), організації і агенції системи ООН, міжнародні (М / НУО) та вітчизняні неурядові організації (НУО).

У посібнику описано сім заходів на рівні шкіл, кожний з яких підкріплюється прикладами з різних країн, аналізом випадків, міркуваннями щодо ризиків і викликів та іншими засвоєними уроками. Йдеться, зокрема, про наступні заходи:

1. Беззбройний фізичний захист
2. Збройний фізичний захист
3. Переговори як стратегія захисту освітніх установ
4. Системи раннього попередження / сповіщення
5. Альтернативні способи надання освіти
6. Психосоціальна підтримка
7. Комплексні загальношкільні плани безпеки та захисту

Зацікавлені особи, які аналізують впровадження або підтримку будь-яких захисних заходів на рівні шкіл, описаних у цьому документі, повинні дослідити їх усі з тим, щоб оцінити їх застосовність до власного контексту, пов'язані з ними ризики та можливі вигоди. Оскільки ризики та обставини конфліктів в різних країнах можуть суттєво різнитися, універсального підходу до всіх ситуацій не існує. Варто наголосити, що заходи необхідно пристосувати для задоволення конкретних потреб конкретної країни чи регіону, а підходи до розвитку та впровадження, що враховують можливі наслідки конфлікту (тобто “адаптивні до конфлікту”)¹⁶, повинні гарантувати, що обрані заходи “не зашкодять”¹⁷.

Незважаючи на відсутність формальних доказів ефективності цих заходів, та опираючись здебільшого на практичні спостереження, автори посібника стверджують, що шкільні заходи можуть відігравати важливу та визначну роль у захисті освітніх установ від нападів та обмеженні використання шкіл у військових цілях. Крім того, навіть за відсутності “універсальної відповіді”, що спрацює за усіх обставин, **шкільним діячам рекомендується зосередитися на виконанні заходу “7”, а саме розробляти комплексні шкільні плани безпеки та захисту, адаптуючи до своїх конкретних умов різні компоненти плану. Такі комплексні плани являють собою скоординований підхід до інтеграції інших шести заходів у єдину стратегію захисту освітніх установ в умовах збройних конфліктів.** У цьому посібнику також зазначається, що шкільні дії часто не можуть самотужки впроваджувати захисні заходи, а потребують допомоги з боку міністерств, що опікуються освітою, а також (де це доречно) – з боку міжурядових структур, таких, як Організація Об'єднаних Націй (ООН), міжнародних та місцевих громадських організацій.

Саме тому цей документ призначений в першу чергу для міністерств освіти, міжурядових структур та М / НУО, щоб продемонструвати важливу роль, що її можуть відігравати шкільні дії у здійсненні заходів на рівні шкіл для захисту освіти від нападів, та заохотити їх підтримувати такі заходи. Посібник також містить рекомендації і для шкільних діячів. GCPEA підготує для них контрольний список з реалізації захисних заходів на рівні школи: він слугуватиме практичним інструментом, який можна адаптувати до конкретних умов і обставин, в яких знаходяться ці діячі. Водночас автори посібника визнають, що механізмів на рівні школи, якими б важливими та необхідними вони не були для кращого захисту освітніх установ від нападів, недостатньо для гарантування повної безпеки шкіл, учнів та персоналу, оскільки така безпека залежить від системних змін, спрямованих на першопричини насильства. Своєю чергою, такі системні зміни залежать від дій уряду, зокрема міністерств, що опікуються освітою. Довідкова записка “*Що можуть зробити міністерства для захисту освітніх установ від нападів та від використання у військових цілях*”¹⁸, підготовлена GCPEA у 2015 році, розглядає більш широкі заходи, що їх можуть вжити міністерства для досягнення певних системних змін, необхідних для захисту освіти.

Методологія збору інформації для підготовки цієї публікації включала в себе особисті інтерв'ю та переписку електронною поштою з особами, задіяними у процеси розробки та впровадження заходів; презентації учасників міжнародного семінару GCPEA під назвою “Перспективні практики захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях”¹⁹, що відбувся у Стамбулі, Туреччина, у жовтні 2015 року; а також звіти, доповіді та інші документи, підготовлені агенціями ООН, міжнародними НУО та GCPEA.

Огляд міжнародних керівництв та інструментів, що стосуються заходів на рівні шкіл

З метою гарантування безпеки та захисту учнів, викладачів та інших освітян, для співробітників системи освіти, сектору безпеки та гуманітарних працівників були розроблені численні міжнародні керівництва, стандарти та інструменти. Ці стандарти створюють підґрунтя для діячів освіти та захисту на всіх рівнях, відповідальних за розробку та впровадження захисних заходів на рівні школи. Нижче наведено стислий опис керівних принципів, стандартів та інструментів, що стосуються захисту навчальних закладів. Міжнародне право також є основою для захисту освіти від нападів та запобігання використанню освітніх установ у військових цілях. Відповідний огляд міститься в Додатку 1.

Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів²⁰. Вказівки стали результатом багаторічного консультаційного процесу за участі держав, агенцій ООН та міжнародних НУО, покликаних поліпшити захист шкіл та університетів від використання збройними угрупованнями. Вони пропонують практичні поради щодо обмеження використання навчальних закладів у військових цілях та пом'якшення впливу такого використання на безпеку та навчання учнів. Вказівки насамперед розроблені для учасників збройного конфлікту та закликають їх обмежити використання шкіл у військових цілях. Втім, вони є корисним інструментом для директорів шкіл, вчителів, комітетів з управління школою та інших діячів, а також для міністерств, організацій системи ООН і М / НУО для пропагування кращого захисту освітніх установ в умовах збройного конфлікту. При спілкуванні зі сторонами збройного конфлікту (урядовими військами чи неформальними збройними формуваннями) директори шкіл, вчителі, шкільні комітети та члени громад можуть посилатися на конкретні рекомендації, що містяться у Вказівках, наприклад, у спробах не допустити використання їхньої школи у військових цілях чи переконати військових залишити територію закладу.

Декларація про безпеку шкіл²¹. Декларація, розроблена у Женеві у першій половині 2015 року у ході міждержавних консультацій на чолі з урядами Норвегії та Аргентини, надає державам можливість висловити свою широку політичну підтримку захисту освітніх установ від нападів. Декларація – це засіб, за допомогою якого держави приймають *Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів*. Окрім зобов'язання ухвалити Вказівки та включити їх положення у національне законодавство і практику, підписанти Декларації також погоджуються: збирати дані та розслідувати напади на освітні установи; розробляти адаптивні до конфлікту підходи до освіти²²; забезпечувати продовження освіти під час збройного конфлікту.

Посібник проекту “Сфера”: Гуманітарна Хартія та мінімальні стандарти при наданні гуманітарної допомоги²³. *Посібник проекту “Сфера”* містить принципи та набір загально визначених мінімальних стандартів якості при наданні гуманітарної допомоги, якими керуються різноманітні зацікавлені сторони (уряди, М / НУО та організації системи ООН) у різних галузях (зокрема, захист і безпека, охорона здоров'я та освіта). Чотири принципи забезпечення захисту, описані у *Посібнику*, є також актуальними для захисту освіти від нападів: 1) не допустити того, щоб через ваші дії люди наражалися на небезпеку заподіяння більшої шкоди; 2) забезпечити доступ до неупередженої допомоги; 3) надавати людям захист від фізичної і психологічної шкоди, завданої насильством або обмеженням волі; 4) надавати людям підтримку в спробі домогтися дотримання своїх прав, отримати доступ до наявних засобів правового захисту, а також сприяти відновленню від наслідків неправомірного поводження. *Посібник проекту “Сфера”* є основою для наступних розробок Міжорганізаційної мережі з питань освіти в надзвичайних ситуаціях (INEE): *Мінімальні стандарти освіти: готовність, реагування, відновлення та Мінімальні стандарти захисту дітей у ході гуманітарних акцій*.

Мінімальні стандарти освіти: готовність, реагування, відновлення²⁴. Мінімальні стандарти INEE пропонують конкретні інструменти для: надання освіти в умовах надзвичайних ситуацій, включаючи засоби для аналізу ризиків, викликів і можливостей; координації відповіді між різними секторами та організаціями; залучення постраждалих громад у процеси розробки та впровадження програм. Стандарти щодо “Доступу, навчання і середовища”, описані в *Мінімальних стандартах*, визначають низку ключових кроків (як-от визначення первинних освітніх пріоритетів на основі оцінки ризиків²⁵) для гарантування захисту, безпеки, а також фізичного, когнітивного та психологічного благополуччя учнів, вчителів та інших працівників освіти в уражених конфліктом районах.

Методична записка INEE щодо адаптивної до конфлікту освіти²⁶. Методична записка пропонує розробникам політики у галузі освіти та експертам з планування програм стратегії з розробки та впровадження адаптивної до конфлікту освітньої політики, що “не шкодить” і покликана усунути претензії та образи, що лежать в основі конфлікту та підживлюють його. Такі освітні стратегії, що враховують можливі наслідки конфлікту, включені у кожну з п’яти загальних сфер, визначених у *Мінімальних стандартах освіти*: готовність, реагування, відновлення (наприклад, у Сфері 4 “Вчителі та інші працівники освіти” стратегія передбачає прозорий пошук, відбір та прийом на роботу учителів з їхньою активною участю у процесі, що унеможлиблює прояви стереотипів та упередженості). Запровадження таких адаптивних стратегій і програм розширює внесок освіти у мирне суспільство, та знижує ймовірність нападів на освітні заклади та використання шкіл у військових цілях.

Мінімальні стандарти захисту дітей у ході гуманітарних акцій²⁷. Ці стандарти визначають чотири головні принципи захисту: 1) виживання та розвиток, згідно з яким гуманітарні працівники також повинні враховувати наслідки надзвичайної ситуації та забезпечувати фізичний, психологічний, емоційний, соціальний та духовний розвиток дітей; 2) відсутність дискримінації у діяльності гуманітарних працівників; 3) участь дитини у розробці та реалізації планів гуманітарної відповіді; 4) найкращі інтереси дитини, якими слід керуватися в процесі розробки та реалізації всіх планів гуманітарної відповіді. Кожний з цих принципів містить ключові заходи, засоби вимірювання (включаючи показники та цілі) та керівні вказівки, причому деякі з яких безпосередньо стосуються суб’єктів, які розробляють та впроваджують шкільні заходи (наприклад, механізми на рівні громад та захист виключених дітей).

Керівництво МПК з психічного здоров’я²⁸. Керівництво з психічного здоров’я містить вказівки щодо надання психосоціальної підтримки та вирішення проблем психічного здоров’я в умовах надзвичайних ситуацій. Низка принципів та інструментів, включених у Керівництво, також стосуються і захисту освіти. Йдеться, насамперед, про 1) міжгалузеву координацію; 2) оцінку психосоціальних проблем і потреб; 3) моніторинг та оцінку; 4) сприяння заходам самопомогі та соціальної підтримки у громаді відповідно до умов здійснення культурних, духовних і релігійних практик реабілітації; 5) навчання гуманітарних працівників та волонтерів, які розуміють місцеву культуру, з питань психосоціальної підтримки; та 6) покращення доступу до безпечної та підтримуючої освіти.

Керівництво МПК з втручання у сфері гендерно-обумовленого насильства²⁹. Це керівництво, що також містить ключові заходи, призначене для урядів, агенцій системи ООН, міжнародних НУО та громадських організацій з метою запровадження та координації міжгалузевих втручання для запобігання та реагування на сексуальне та гендерне насильство в умовах надзвичайних ситуацій. З точки зору захисту освіти важливими є наступні вказівки та ключові заходи: 1) визначення відповідних та доречних варіантів освіти для дівчаток та хлопчиків; 2) навчання вчителів з питань гендерно-обумовленого насильства (ґОН); 3) гарантування доступу дівчаток та хлопчиків до безпечної освіти; 4) включення питань ґОН у навчання на основі життєвих навичок для вчителів (чоловіків та жінок), хлопчиків та дівчаток в усіх навчальних закладах; та 5) запровадження механізмів попередження та реагування на прояви сексуальної експлуатації та насильства у навчальних закладах.

Чинники (діячі) захисту освіти на рівні навчальних закладів

Директори шкіл, вчителі, комітети з управління школою, батьки та школярі відіграють визначальну роль в ефективному впровадженні шкільних заходів, незалежно від того, ким вони були ініційовані – самою школою чи зовнішньою агенцією. Доволі часто – але не завжди – школи отримують фінансову та технічну підтримку, а також координують впровадження заходів з громадськими організаціями, організаціями системи ООН та М / НУО.

ЧИННИКИ, ЗАДІЯНІ У ЗАХИСТІ ОСВІТНІХ УСТАНОВ

Описані нижче діячі так чи інакше були залучені у процесах розробки та впровадження різних заходів, описаних у цьому посібнику.

Директор школи. Директори тісно співпрацюють з персоналом закладу, учнями, комітетом з управління та місцевими органами освіти стосовно розробки та впровадження комплексних загальношкільних планів безпеки і захисту та низки інших заходів.

Вчителі. Вчителі беруть активну участь у різних заходах на рівні школи: організація патрулів, інструктаж школярів стосовно евакуації та засобів безпеки, переговори з представниками збройних угруповань про уникнення використання або нападів на школи, моніторинг та інформування про напади на школи, а також забезпечення функціонування систем раннього попередження / сповіщення (інформування батьків та учнів про небезпечні ситуації).

Комітети з управління школою. Такі комітети у складі директора, вчителів, батьків та лідерів громад (причому деякі з них були створені саме з метою захисту навчального закладу від нападів) займаються питаннями впровадження засобів фізичного захисту (наприклад, спорудженням захисних стін навколо школи, залученням озброєних або неозброєних охоронців тощо), організації шкільних патрулів, а також розробкою та впровадженням комплексних шкільних планів безпеки і захисту. Такі структури на рівні школи координують свої зусилля з національними міністерствами чи їх місцевими структурами або працюють самостійно. У деяких країнах та регіонах комітети з управління школою називають комітетами громадської освіти, асоціаціями батьків і вчителів або просто шкільними батьківськими комітетами.

Батьки. І матері, і батьки дітей відіграють активну роль у якості членів шкільних комітетів, допомагаючи реалізувати цілу низку заходів, як-от гарантування безпечних подорожей вчителів і дітей до та зі школи, організація психосоціальної підтримки та забезпечення роботи систем раннього попередження / сповіщення – як в рамках комплексних шкільних планів безпеки і захисту, так і в якості окремих елементів.

Учні. Школярі та студенти долучаються до заходів із захисту освітніх установ у якості інструкторів “рівний рівному” з питань безпеки, першої допомоги та психосоціальної підтримки. В деяких країнах школярі виступали волонтерами для мобілізації громад та заохочення повернення учнів до шкіл³⁰, або ставали активними членами шкільних комітетів з управління³¹.

Місцеві громадські та релігійні лідери. Місцеві лідери (громадські та релігійні) також відіграють вагомую роль, зокрема як ключові учасники переговорів з представниками сторін збройного конфлікту, пропагуючи статус шкіл як “зон миру” для попередження нападів та недопущення їх використання у військових цілях.

Громадські організації. Місцеві НУО та організації громадянського суспільства допомагають реалізувати широкий спектр заходів – як самостійно, так і у співпраці з міністерствами та агенціями ООН – від пропагування включення шкіл до “зон миру” та здійснення програм супроводу до організації альтернативного надання освіти.

Національні міністерства та місцеві представництва. Міністерства формують політику та підтримують заходи на місцевому рівні, а місцеві органи освіти та окремі посадовці допомагають реалізовувати таку національну політику на рівні окремих шкіл.

Освітній кластер³². У низці країн освітні кластери функціонують на рівні шкіл з метою координації аналізу ризиків та моніторингу нападів.

Організації / агенції системи ООН та міжнародні НУО. Агенції ООН та М / НУО у багатьох країнах світу надають фінансування та технічну підтримку в реалізації найрізноманітніших заходів на рівні шкіл (чимало з таких прикладів описано у цьому документі), у т.ч. систем раннього попередження / сповіщення, перетворення шкіл на “зони миру”, альтернативні способи надання освіти та програми психосоціальної підтримки.

Заходи на рівні шкіл для захисту освіти від нападів

У цьому розділі детально описуються сім заходів, що реалізуються на рівні шкіл:

1) беззбройний фізичний захист; 2) збройний фізичний захист; 3) переговори як стратегія захисту освітніх установ; 4) системи раннього попередження / сповіщення; 5) альтернативні способи надання освіти; 6) психосоціальна підтримка; та 7) комплексні загальношкільні плани безпеки та захисту. Заходи, представлені в розділі, реалізуються на шкільному рівні; школи розробляють та впроваджують їх самостійно або за підтримки батьків, громадських організацій, міністерств, М / НУО чи агенцій системи ООН. Описувані тут заходи не є вичерпними, хоча і репрезентують те, що було впроваджено у деяких країнах світу. Важливо зазначити, що всі заходи повинні бути адаптовані для задоволення специфічних для кожної країни або регіону конкретних потреб, і що підходи до розробки та реалізації “не зашкодять”.

1. Беззбройні заходи фізичного захисту

Беззбройні заходи фізичного захисту не покладаються на використання зброї чи сили і здійснюються для прикриття потенційних освітніх цілей від нападів, мінімізації збитків від атак та забезпечення шкіл засобами самозахисту.

Неозброєні охоронці

Залучення неозброєних охоронців чи конвоїв для захисту шкіл, вчителів та учнів практикується у більшості постраждалих від конфлікту країн. У багатьох країнах ролі таких охоронців виконують співробітники шкіл та представники місцевих громад.

Приклад

- За свідченнями Міністерства освіти Афганістану, в країні було реалізовано кілька програм з фінансування неозброєних охоронців, зокрема підтримана донорами “Програма шкільних охоронців” та проект Міністерства освіти “Нічна варта”. Ці програми зіткнулися з кількома викликами, як-от нестача засобів і технологій зв’язку та підвищена уразливість неозброєних охоронців, які у разі нападу не мають жодних засобів для самозахисту. Як наслідок, “Програму шкільних охоронців” було згорнуто³³.

Комітети з безпеки / захисту

Шкільні чи громадські комітети з безпеки / захисту створюються у багатьох країнах, таких, як Афганістан, Ліберія, Непал, Шрі-Ланка³⁴, та Зімбабве³⁵. Саме такі комітети або органи шкільного управління (зокрема, асоціації батьків і вчителів) приймають рішення про засоби і методи захисту та про використання відповідних ресурсів.

Приклад

- Як розповів освітній консультант із Зімбабве, в країні створювалися добровольчі підрозділи оборони у складі вчителів, учнів та батьків, чиїм завданням було попередження шкіл про наближення нападів. Ця програма також зіткнулася з проблемами: це і питання координації та співпраці між учителями, учнями і батьками, і потреба в постійному залученні та підготовці нових батьків для таких підрозділів (чимало батьків втрачали інтерес до діяльності групи після того, як їхні діти закінчували школу)³⁶.

Діти грають біля садочку, оточеного декорованими бетонними вибухозахисними стінами, призначеними для захисту дитячого закладу від ракет та мінометного вогню, 24 червня 2015 року в південному ізраїльському кібучі Нахаль-Оз, розташованому біля кордону з сектором Гази.

© 2015 AFP/Menaheim Kahana

Аналіз прикладу. Роль комітетів з управління школами у забезпеченні беззбройного фізичного захисту навчальних закладів в Афганістані

За даними дослідження НУО, 2006 року Міністерство освіти Афганістану підтримало створення шкільних комітетів, або “шура”, які відповідали за захист шкіл³⁷. Опитування 2008 року³⁸ показало, що на думку місцевих громад, незброєні “шура” – це найліпший спосіб захисту шкіл. В середньому такий комітет складається з 15 осіб – мулли, сільських старійшин, директора школи, батьків та учнів. “Шура” проводять інструктажі щодо перетворення шкіл на більш безпечні місця для учнів і вчителів, проводять заняття з рятувальних процедур тощо. Як заявили представники Міністерства освіти Афганістану, їхня мета полягала у тому, щоб у будь-який спосіб уникнути використання збройних сил для захисту шкіл, тому вони підтримали ідею створення та зміцнення “шура”, які також поширюють ідею цінності освіти та важливості недопущення військової присутності на території шкіл³⁹.

Тайський солдат супроводжує дітей до школи, 1 липня 2015 року.

© 2015 Thierry Falise/Getty Images

Фізична інфраструктура

У відповідь на напади в багатьох країнах почали вживатися заходи із зміцнення фізичної інфраструктури. До таких заходів належить, наприклад, спорудження захисних стін, розміщення колючого дроту на стінах, а також встановлення відповідного безпекового обладнання (камер спостереження та металодетекторів).

Приклади

- За словами пакистанського посадовця, у провінції Хайбер-Пахтунхва шкільні охоронці перевіряють усіх, хто заходить до школи (обшук та перевірка сумок⁴⁰).
- Одна громадська організація повідомила, що в Судані, починаючи з 2012 року, поряд зі школами в районі Нубійських гір було побудовано мережу сховищ і бункерів, де учні та вчителі могли б сховатися від повітряних бомбардувань.
- Представник Міністерства освіти Афганістану розповів, що пріоритетом його країни у цих питаннях стало спорудження захисних стін навколо навчальних закладів, причому в першу чергу таким захистом забезпечуються школи для дівчаток з метою попередження нападів та викрадень⁴¹.

Охоронна присутність та супровід

Члени громад, директори шкіл та батьки у різних країнах світу часто виконують роль “конвоїрів”, супроводжуючи учнів та вчителів на шляху до школи та додому. Існує чимало прикладів того, як така охоронна присутність допомагала завадити заподіяння шкоди та переслідуванням школярів та викладачів і навіть попередити потрапляння у школи представників збройних сил чи озброєних формувань.

Приклади

- Тайські науковці розповіли, як у період з 2010 по 2011 рік шкільні комітети в уражених конфліктом південних провінціях Таїланду започаткували програму охоронної присутності. Програма, що отримала назву “Щасливі школи” (Santisuk Schools), реалізувалася у шести початкових школах. Вчителі та члени громади розробили графік чергувань, виконували функції конвоїрів для учнів, а також організували спостереження за територіями навколо шкіл. На жаль, програму було скасовано наприкінці 2012 року з результату ескалації насильства та вбивства директора однієї з пілотних шкіл⁴².
- За даними однієї міжнародної НУО, 2015 року в Центральноафриканській республіці гуманітарна агенція допомогла організувати групи школярів та вчителів, які б разом діставалися до школи та поверталися додому з тим, щоб мінімізувати загрози нападів. Супровід кожної групи дітей молодшого віку доручили щонайменше одному підлітку⁴³.

Аналіз прикладу. Роль програм шкільного супроводу у Палестині⁴⁴

У Хевроні, що у Палестині, представники місцевої громади 2012 року створили благодійне товариство «Аль-Махавер», щоб надати учням охоронну присутність під час проходження контрольних пунктів ізраїльської армії по дорозі до школи та на зворотному шляху. За словами одного із засновників програми, деякі учні відчували відразу, коли ізраїльські солдати обшукували їхні речі, або були просто пригнічені ізраїльською окупацією. Врешті-решт діти почали жбурляти у солдатів каміння, а ті у відповідь випустили по школам касети зі сльозогінним газом. В рамках програми охоронної присутності батьки та члени громади супроводжували учнів до школи та на зворотному шляху, а також забороняли учням кидати каміння в ізраїльських військовослужбовців задля провокації або у якості відплати за переслідування чи загрози, наголошуючи на важливості освіти для створення безпечного майбутнього своєї країни. За інформацією товариства «Аль-Махавер», програма супроводу в Хевроні дозволила збільшити кількість дітей, які відвідують школи, адже батьки відчули, що їхні діти стали більш захищеними. Крім того, звіти товариства свідчать, що кількість обстрілів шкіл сльозогінним газом з початку реалізації програми суттєво зменшилася.

Влаштування житла (розселення) вчителів та учнів

Вчителям надається житло, а для школярів і студентів споруджуються гуртожитки неподалік чи на території шкіл або університетських кампусів, що дозволяє знизити ризики від подорожей небезпечними маршрутами до школи та додому.

Приклади

- За інформацією НУО, в Колумбії у низці громад були облаштовані школи-інтернати для учнів, щоб захистити їх від небезпек у вигляді збройних формувань та протипіхотних мін, на які вони можуть натрапити під час поїздок до школи і додому⁴⁵.
- У деяких районах Пакистану, де вчителі стали мішенями для нападів, Національне міністерство освіти виділило освітянам житло, причому першими право на заселення отримали учительки⁴⁶.

Навчання та мобілізація громад

Було здійснено низку ініціатив, спрямованих на інформування членів громад про важливість освіти, а також на мобілізацію підтримки та більш активного залучення громади у захисні заходи.

Приклади

- За даними міжнародної НУО, в Центральноафриканській Республіці за підтримки неурядових організацій відбулися громадські зустрічі з метою інформування членів громад та озброєних формувань про важливість збереження безпеки шкіл та утримання від їх використання у військових цілях⁴⁷.
- У Непалі, впродовж десятирічного конфлікту, що нарешті завершився в 2006 році, громади та школи організовували відкриті марші, розміщували у селах дошки повідомлень та роздавали літературу про важливість недопущення військових та політичних втручань у школах⁴⁸.

Заходи із захисту від гендерного насильства

Дівчатка та хлопчики можуть бути особливо уразливими до сексуального насильства, примусового викрадення чи інших форм гендерно-обумовленого насильства (ГОН), що їх можуть чинити сторони збройного конфлікту та інші особи у школі, на шляху до неї чи на зворотному шляху. Часто об'єктами таких нападів стають саме молоді жінки та дівчатка, наприклад, коли сторона конфлікту виступає проти освіти дівчат; їх нерідко перетворюють на секс-рабинь, кухарок чи служниць для солдатів. Реальний чи удаваний ризик сексуального насильства або переслідувань може непропорційно сильно впливати на дівчаток та молодих жінок. Наприклад, батьки особливо занепокоєні можливістю того, що школу можуть захопити озброєні люди і використовувати її у військових цілях. Тоді батьки часто не пускають доньок на уроки, або дівчата самі кидають школу⁴⁹. Через свою стать хлопчики також можуть стати мішенню, адже їх можна завербувати до своїх лав або залякати за можливі симпатії до протилежної сторони, особливо якщо збройне формування займає приміщення школи. Діапазон заходів, спрямованих на захист учнів та учениць, а також освітян обох статей має бути адаптований до конкретних причин нападків на цих осіб, а також враховувати різний вплив нападів на освітні установи та їх використання у військових цілях на чоловіків і жінок в залежності від їхньої статі. Серед заходів, спрямованих на захист від гендерно-обумовленого насильства, варто виділити наступні: захисний супровід на шляху до школи та додому; розділення вбиралень для дівчаток і хлопчиків; вимога щодо інформування про ГОН в кодексах поведінки; залучення учительок або помічниць у клас.

Приклад

- В період між 2010 та 2012 роком у провінції Катанга, що у Демократичній республіці Конго, в 31 школі були створені наглядові комітети. Ця ініціатива реалізувалася в рамках програми “C-Change” за фінансової підтримки USAID, спрямованої на попередження гендерного насильства у школах. Наглядові комітети розглядали справи, пов'язані з ГОН та допомагали забезпечувати належне застосування шкільних кодексів поведінки⁵⁰.

Міркування стосовно беззбройних заходів фізичного захисту

Ризики / Виклики

- Вартість вдосконалення шкільної інфраструктури може виявитися надмірною, якщо ці заходи не фінансуватимуть міністерства чи інші структури. У деяких місцевостях спорудження захисної інфраструктури унеможлиблюється обмеженістю ресурсів та можливостями шкільних споруд.
- Підсилення шкільної інфраструктури за допомогою захисних стін, колючого дроту та безпекового обладнання дійсно здатне допомогти захистити школи від нападу, проте це надасть школам загрозового, “воєнізованого” вигляду, який може злякати дітей, а сили супротивника, навпаки, розглядатимуть її як вигідну мішень для атаки.
- Забезпечення вчителів та школярів обох статей житлом на території студмістечка чи школи може захистити їх від нападів, на які вони можуть наразитися під час подорожі до школи чи на шляху додому. Проте компактне проживання вчителів та учнів (студентів) означає їхнє скупчення в одному місці, що полегшить сторонам збройного конфлікту завдання атакувати учнів і вчителів, якщо таке житло недостатньо захищене.
- Програми супроводу можуть наразити групи, що супроводжують і охороняють вчителів та учнів, на ризик нападу з боку сторін збройного конфлікту.
- У районах, де триває конфлікт, школи та громади доволі обмежені у своєму виборі способів захисту освітніх установ від нападів за допомогою лише беззбройних засобів та за відсутності зовнішньої підтримки. Відтак може виникнути потреба у реалізації інших заходів та у налагодженні партнерських стосунків з міністерствами, організаціями системи ООН та М / НУО.

Інші засвоєні уроки

- Залучення у процеси планування та впровадження захисних заходів шанованих членів громади (як чоловіків, так і жінок), у т.ч. релігійних лідерів, які представляють розмаїття громади, можуть підвищити безпеку школи та посилити довіру усіх мешканців громади.
- Пошук підтримки серед організацій та органів влади за межами громади на регіональному, національному та міжнародному рівнях здатен іноді підсилити беззбройні заходи фізичного захисту, що їх реалізують освітяни та члени громади.
- Зважаючи на ризики, пов’язані з користуванням громадським транспортом (наприклад, вибір такого транспорту сторонами збройного конфлікту у якості цілей, загальний стан безпеки на дорозі, небезпека аварії тощо), дуже важливо, щоб вчителі та учні отримували допомогу (компенсації) для підтримки власної безпеки на шляху до школи та зі школи додому.
- Надання психосоціальної підтримки у школах, де вже застосовуються заходи фізичної безпеки, зокрема, заохочення дітей говорити про наслідки необхідності посилення заходів безпеки, може сприяти зниженню негативного психологічного впливу “фортифікованого” середовища на дітей.

2. Збройні заходи фізичного захисту

У країнах, де відбувалися постійні напади з боку сторін збройного конфлікту, деякі школи залучали озброєну охорону і патрулі з метою захисту вчителів, учнів і шкільної інфраструктури та для надання школам засобів самозахисту. Хоча деякі школи реалізували такі заходи з власної ініціативи, у більшості випадків ці питання координувалися з міністерствами, місцевою поліцією та силами безпеки чи іншими державними структурами.

Озброєні охоронці

У деяких країнах, зокрема, в Афганістані, Пакистані та Таїланді⁵¹ школи нерідко – іноді навіть без узгодження зі збройними силами чи місцевою поліцією – залучають озброєних охоронців для захисту шкільного майна, школярів та педагогічного персоналу.

Приклади

- За свідченнями представника Міністерства освіти Пакистану, в деяких частинах провінції Хайбер-Пахтунахві та Федерально керованих племенних територій адміністрації низки шкіл залучили власних озброєних охоронців. Ці охоронці також регулярно супроводжують автобуси, на яких дістаються учні та вчителі до школи та додому⁵².
- Як зазначили представники Міністерства освіти Афганістану, до деяких шкіл у регіонах з високою ймовірністю конфлікту Міністерство запросило місцевих поліцейських виконувати функції збройної охорони, розгорнуло моторизовані патрулі на дорогах навколо шкіл та встановило на під'їзних шляхах контрольні-пропускні пункти для перевірки усіх, хто наближається до навчального закладу⁵³. Втім, за словами чиновників, через деякий час вони відмовилися від послуг озброєної охорони на території закладів, адже самі охоронці перетворилися на мішені для атак, тим самим наражаючи на підвищений ризик викладачів та учнів⁵⁴.

Аналіз прикладу. Озброєна охорона в рамках нігерійської ініціативи “Безпечні школи”⁵⁵

Ініціатива “Безпечні школи” (не плутати з Декларацією про безпеку шкіл), що реалізовувалася у північних штатах Нігерії, забезпечила технічну і фінансову підтримку та підтримувала міжвідомчу координацію для виконання заходів, покликаних захистити освітні установи від нападів. В рамках цієї ініціативи, у деяких школах паралельно з іншими заходами були залучені озброєні охоронці. Пілотний етап Ініціативи “Безпечні школи” охопив понад 500 шкіл. Кожна з них розробила та запровадила заходи, що якнайкраще відповідали її обставинам. Варіанти включали в себе створення комітетів з безпеки на рівні громад та збільшення їх можливостей; залучення неозброєних чи озброєних охоронців з числа дійсних силовиків, колишніх військових чи відставних поліцейських; розробку та впровадження шкільних планів безпеки та захисту; співпрацю з урядом для створення системи швидкого реагування з метою ремонту чи відбудови шкіл, постраждалих від нападів. За словами чиновника Міністерства освіти Нігерії, відповідального за підтримку реалізації цієї ініціативи, головними проблемами виявилися: 1) брак вказівок уряду щодо специфіки використання охорони у школах; 2) неналежна підготовка, оснащення та оплата для охоронців, які працюють у школах; та 3) слабка координація і нерегулярні контакти між різними організаціями та агенціями, задіяними в реалізації Ініціативи (наприклад, Міністерство освіти, організації системи ООН та школи).

Філіппінська поліція у підвищеній бойовій готовності стоїть на сторожі захисту школи, тимчасом як дитина сидить на стільці на відкритті 2013-2014 навчального року, 3 червня 2013 року в столиці країни Манілі.

© 2013 AFP/ Jay Directo

Озброєні конвої та способи транспортування

В таких країнах як Афганістан, Колумбія, Пакистан, Палестина та Таїланд⁵⁶ різні силові структури, озброєна охорона та місцеві поліцейські сили нерідко конвоюють (супроводжують) учнів та вчителів до шкіл та на зворотному шляху, чи надають інші засоби безпеки.

Приклади

- За словами працівників НУО, в палестинському Хевроні ізраїльське військове командування виділяє озброєні конвої для супроводу деяких учнів у певні школи. Втім, існують свідчення, що ізраїльські поселенці, і іноді навіть солдати у конвоях, продовжують залякувати і переслідувати деяких учнів⁵⁷.
- Як засвідчив працівник ООН у Колумбії, деякі місцеві школи домовилися з владою про призначення озброєних конвоїв і охоронців та виділення броньованих транспортних засобів для перевезення вчителів та школярів⁵⁸.

Озброєння вчителів

У деяких країнах влада озброїла вчителів та організувала для них курси підготовки володіння зброєю. Проте озброєння освітян несе чимало небезпек, як-от потенційно провокативні напади (оскільки інша сторона може вбачати у них ворогів) та «мілітаризація класів», що може налякати чи стривожити учнів.

Приклади

- У звіті за 2010 йдеться про те, як органи влади у південному Таїланді дозволили учителям носити зброю і організували для деяких з них відповідні навчальні курси⁵⁹. За свідченнями міжнародної НУО, один вчитель в державній школі успішно застосував особисту зброю проти озброєних нападників, які намагалися його застрелити⁶⁰.

Міркування стосовно збройних заходів фізичного захисту

Ризики/Виклики

- Хоча деякі практики⁶¹ переконують, що розміщення озброєної охорони по периметру шкільних будівель чи встановлення неподалік військових КПП зможе відлякувати нападників, допуск охоронців зі зброєю в приміщення шкіл чи озброєння вчителів “мілітаризує” школу і в перспективі може перетворити її на мішень для нападу супротивних сил.
- Якщо співробітники служб охорони не мають належної підготовки чи дисципліни, то ризики для учнів і педагогічного персоналу можуть навіть збільшитися.
- Сторони збройного конфлікту можуть намагатися проникнути всередину навчального закладу під виглядом співробітників служб безпеки / охоронців з тим, щоб потім напасти на школу, на її учнів і працівників.
- Озброєні вчителі можуть впливати на те, як учні сприймають свою школу, посилювати їхній страх та психосоціальний стрес, а також наражати школярів та інших співробітників закладу на підвищений ризик.
- Присутність у школі солдатів-чоловіків з наказом гарантувати безпеку закладу може призвести до переслідувань чи небезпеки домагань, насамперед до вчительок та учениць, та підвищити ймовірність того, що дівчата самі кинуть школу, або їхні батьки, побоюючись сексуального насильства і переслідувань, заборонять їм відвідувати уроки.

Інші засвоєні уроки

- Залучення військових або місцевої поліції для патрулювання доріг, що ведуть до навчальних закладів, пошуку та знешкодження бомб й інших вибухових пристроїв перш ніж працівники та учні залишать або прибудуть до школи може стати ефективним кроком до поліпшення захисту вчителів та школярів від нападів на шляху до школи та додому.
- Наказ силам безпеки залишатися за межами шкільних приміщень, а не мешкати в тимчасових таборах на території (майданчиках) школи може запобігти частковому використанню шкільних будівель охоронцями, призначеними для захисту вчителів та учнів: це сприятиме зниженню ризику перетворення шкіл на можливі цілі для нападу через присутність озброєної охорони, а також знизить ймовірність залякування співробітників закладу й школярів, через що вони можуть припинити відвідувати школу.
- Якщо охоронців для захисту шкіл призначає держава, то дуже важливо, щоб ці особи були належним чином забезпечені, підготовлені та отримували достойну платню. Крім того, проведення тренінгів для особового складу сил безпеки з питань міжнародного гуманітарного права та норм у галузі забезпечення прав людини може допомогти попередити можливі зловживання.

Вказівка 5 Вказівок із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів⁶² містить наступне застереження:

“Бойові сили сторін збройного конфлікту не мають використовуватися для гарантування безпеки шкіл та університетів, крім випадків, коли альтернативні засоби гарантування необхідної безпеки відсутні. Якщо це можливо, для посилення безпеки шкіл та університетів має використовуватися відповідним чином навчений цивільний персонал. За необхідності, слід також розглянути можливість евакуації дітей, студентів та співробітників у більш безпечне місце.

- а) Якщо бойові сили залучаються для посилення безпеки шкіл та університетів, слід, за можливості, уникати їх присутності на території або в будівлі установи, щоб уникнути втрати цивільного статусу даної установи та порушення навчального середовища”.

3. Переговори як стратегія захисту освітніх установ

У низці країн, зокрема, в Афганістані, Непалі, Пакистані та на Філіппінах⁶³, керівництво шкіл та лідери громад домовлялися зі сторонами збройного конфлікту – як з урядовими силами, так і з неурядовими збройними формуваннями – не нападати на школи та не використовувати їх у військових або політичних цілях. Такі переговори, як правило, вимагали залучення третьої сторони (яка користувалася довірою чи була прийнятною для всіх зацікавлених сторін) і відбувалися або у формі прямого діалогу або, якщо сторони конфлікту не бажали чи не могли брати участь в особистих зустрічах – у формі човникової дипломатії⁶⁴. При цьому усі сторони переговорів наражалися на певні ризики⁶⁵.

Приклади

- Дослідження CARE 2009 року, що вивчало захист освітніх установ в Афганістані, засвідчило, що переговори між місцевими “шура” та бойовиками Талібану у деяких випадках виявилися доволі ефективними у контексті як попередження нападів, так і отримання запевнень про утримання від таких атак у майбутньому. Дослідження також з’ясувало, що підвищення обізнаності громад про переваги освіти стало ключовим фактором попередження нападів⁶⁶.
- У Південному Судані, починаючи з 2014 року місцева НУО – “Молодіжний форум Фашоди” – бере участь у переговорах для захисту освітніх установ від використання у військових цілях. Члени НУО запрошують лідерів шкіл та громад, місцеву владу та військових на зустрічі, що покликані покласти край використанню шкіл у військових цілях. За словами співробітників Форуму, присутність працівників з числа місцевого, корінного населення у якості переговорників стала вагомим чинником в організації зустрічей зі сторонами конфлікту і протягом усього переговорного процесу, адже ці представники користуються довірою усіх сторін: усі знають, що вони будуть діяти в найкращих інтересах місцевого населення⁶⁷.
- За свідченнями співробітника Освітнього кластера, в Малі у 2015 році керівники шкіл та лідери громад успішно домовилися з повстанцями про проведення шкільних іспитів у місті Менака. Члени МІНУСМА (Багатопрофільна комплексна місія ООН по стабілізації в Малі) розмістилися навколо екзаменаційного центру для забезпечення захисту учнів⁶⁸.

Аналіз прикладу. Перемовини про обмеження використання шкіл у військових та політичних цілях і оголошення шкіл “зонами миру” в Непалі та інших країнах

Під час десятирічного повстання у Непалі та вже після його завершення у 2006 році чимало шкіл уклали так звані угоди ШЗМ – “школи як зони миру”. Місцеві НУО активно працювали з управлінськими комітетами шкіл для проведення зустрічей, куди запрошувалися працівники освіти, батьки та представники сторін збройного конфлікту, причому як армії, так і неурядові збройні формування. Результатом цих зустрічей стали укладання угод, підписаних усіма сторонами; вони обмежували використання шкіл у військових та політичних цілях. Кодекси поведінки збройних груп включали наступні правила:

- ніякого вербування дітей-солдатів;
- ніякої зброї;
- ніякого викрадення дітей та дорослих з примусовим втягненням до збройних формувань;
- ніякого використання шкіл у якості баз, казарм чи складів зброї;
- ніякого використання шкіл у політиці, наприклад, ведення кампаній чи примусове втягнення вчителів у такі кампанії;
- ніякого використання шкіл у виборах, якщо існує ймовірність насильства.

Поки школи та місцеві громади впроваджували ШЗМ на місцях, ця ініціатива була підтримана громадянським суспільством у формі загальнонаціонального руху “Діти – це зони миру”. Це забезпечило ШЗМ широку підтримку на двох рівнях – місцевому та національному.

Результатами переговорного процесу в деяких регіонах Непалу стали: 1) зменшення політичного втручання у школи, 2) усунення тимчасових військових таборів з території шкіл, 3) відкриття раніше зачинених шкіл, 4) поліпшення навчального середовища, та 5) розширення підтримки ШЗМ з боку політичних груп та громадянського суспільства. Крім того, два активні прихильники ШЗМ – ЮНІСЕФ та “Врятуймо дітей” – повідомили про скорочення кількості нападів на школи-учасниці в період заворушень, зменшення випадків закриття шкіл, а також про зростання громадської згуртованості у школах, що реалізують ШЗМ в період після підписання Мирної угоди⁶⁹. Проте, навіть після завершення повстання конфлікт у багатьох постраждалих громадах продовжувався, що проявлялося у постійних політичних, та військових втручаннях у життя шкіл, а це вимагало продовження переговорів⁷⁰.

2012 року постраждалі внаслідок конфлікту громади на острові Мінданао (Філіппіни) запровадили програму “Перетворення навчальних закладів на зони миру” (НЗЗМ)⁷¹, адаптувавши досвід Непалу. Крім того, 2015 року “Врятуймо дітей” почала надавати фінансову та технічну підтримку задля розвитку НЗЗМ у деяких громадах Демократичної Республіки Конго та Палестини; усі ці програми ґрунтуються на положеннях і рекомендаціях, викладених у Декларації про безпеку шкіл та у Вказівках із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів⁷².

Міркування стосовно переговорів

Ризики / Виклики

- Через проблеми безпеки та насильство, що триває, переговори можуть стати небезпечними для деяких або усіх їх учасників.
- Якщо сторони, що беруть участь у переговорах, не встановлять довіру та не владнають питання безпеки, їх учасники можуть стати ціллю сторін збройного конфлікту.
- Деякі сторони конфлікту можуть не дотримуватися встановленого на переговорах кодексу поведінки. Підписанти подекуди ігнорують чи порушують свої зобов'язання стосовно дотримання кодексу, а національні події в уражених конфліктом країнах можуть переважати місцеві зобов'язання і домовленості.
- Переговори можуть викликати занепокоєння учасників через специфіку участі в переговорному процесі: наприклад, якщо уряди вбачають у ній легітимізацію неурядових (незаконних) збройних діячів.
- Переговори з порушниками можуть обмежити напади на вчителів та навчальні заклади, але при цьому мати непередбачувані негативні наслідки (наприклад, угода може містити умови, що підриватимуть якість освіти чи гальмуватимуть освітні реформи)⁷³.

Інші засвоєні уроки

- Неупередженість переговорів, їх відповідність контексту та обговорюваним проблемам, і в ідеалі – наявність певного переговорного досвіду (підготовки) здатні знизити ризики, пов'язані з переговорним процесом.
- Для успішних переговорів дуже важливо знати цілі та мотивацію усіх задіяних в перемовинах сторін.
- Переговори щодо припинення військового захоплення школи зокрема чи досягнення домовленостей щодо перетворення шкіл на зони миру загалом вимагають гнучкості, наполегливості та безконфліктного підходу до усіх сторін.
- Проведення комплексної оцінки ризиків ще до початку переговорів є визначальним для гарантування безпеки не тільки їх учасників, але й членів громади, педагогічного персоналу та учнів.
- За багатьох обставин, зважаючи на ризик повторення чи відновлення конфлікту, або припинення виконання сторонами своїх зобов'язань, може виникнути необхідність вести переговори на постійній основі, навіть у мирний час.

4. Системи раннього попередження / сповіщення

Школи в кількох країнах самотужки або у співпраці з міністерствами, агенціями ООН чи М / НУО впровадили системи раннього попередження / сповіщення, щоб у реальному часі інформувати про загрози або про фактичні напади на школи. Коли освітяни та батьки отримували попередження про можливі напади, вони тимчасово закривали школи, переводили школярів у навчальні заклади в безпечних районах або організовували альтернативні способи надання освіти. У деяких випадках для забезпечення комунікації між шкільними адміністраціями, комітетами з безпеки шкіл, родинами, міністерствами та силами безпеки використовувалися мобільні телефони. За допомогою коротких текстових повідомлень (SMS) поширювалися попередження та активувалися засоби екстреної допомоги чи інші механізми реагування.

Приклад

- 2015 року члени громад у деяких регіонах Центральноафриканської Республіки за підтримки ЮНІСЕФ започаткували систему сповіщень на основі SMS під назвою “EduTrac”⁷⁴, що об’єднує школи, громади та органи місцевої і центральної влади за допомогою текстових повідомлень. Окрім можливості передавати освітні дані, як-от показники зарахування та відвідуваності учнів (особливо це стосується шкіл у віддалених районах) до регіональних та національних органів освіти, школи, на які було здійснено напад, можуть вживати “EduTrac” для інформування міністерств та правоохоронні органи про такі події та отримувати допомогу⁷⁵.

Аналіз прикладу. Труднощі системи SMS-сповіщень у Малі⁷⁶

Впровадження систем сповіщень на основі SMS може зіткнутися з низкою викликів. Наприклад, 2013 року ЮНІСЕФ здійснив у Малі оцінку застосовності сервісу SMS для моніторингу та інформування про напади на школи. І хоча телефони були у більшості вчителів, стільникова мережа не покривала значні території у сільській місцевості, що суттєво обмежувало охоплення системи.

Наважаючи на цей недолік, SMS-сповіщення успішно використовувалися в інших регіонах Малі. Як повідомив один з місцевих співробітників Освітнього кластера, у 2015 році деякі громади на уражених конфліктом територіях утворили так звані “телефонні дерева”⁷⁷ для розсилки повідомлень від шкіл та громад (через викладачів та учнів) місцевим та регіональним управлінням освіти, попереджаючи про реальні чи можливі напади. Місцеві мешканці за допомогою телефона також інформували чиновників, Освітній кластер та Службу ООН з розмінування про виявлені біля шкіл міни. Проблема обмеженого покриття вирішувалася просто: вчителі та учні дзвонили або надсилали повідомлення із заздалегідь визначених локацій, де телефон знаходив мережу.

Міркування стосовно систем раннього попередження / сповіщення на основі SMS

Ризики/Виклики

- SMS-сервіс може виявитися непрактичним у певних географічних областях (насамперед, у сільській місцевості), де можливості стільникової мережі обмежені, або де бракує ресурсів для підвищення її потужності. Втім, повідомлення можуть передаватися мережами спільнот, які тим самим “доповняють” технології.
- Школам може бракувати ресурсів для регулярної оплати послуг мобільного зв’язку (абонентської плати) для співробітників шкіл та представників громади в рамках системи сповіщень.
- Системи раннього попередження можуть сприяти оперативному реагуванню, проте їх спроможність запобігати нападам вкрай обмежена.

Інші засвоєні уроки

- При впровадженні систем раннього попередження, важливо визначити осіб (наприклад, конкретних вчителів, батьків, інших членів громади), які стануть частиною мережі SMS-розсилки, і переконатися, що вони дійсно сумлінно виконуватимуть свій обов'язок – своєчасно отримувати та надсилати попередження й іншу інформацію про напади.
- Аналогічним чином, при впровадженні таких систем потрібно переконатися, що вчителі, батьки та інші члени громади, що їх було включено у мережу SMS-розсилки, мають робочі телефони з можливістю приймати та відправляти текстові повідомлення, і що потужність мережі достатня для виконання цих завдань.
- Інтеграція місцевих сил безпеки і правопорядку в системи раннього попередження / сповіщення (якщо це можливо і доцільно) сприятиме оперативному реагуванню.

5. Альтернативні способи надання освіти

Щоб уникнути нападів або загрози насильства, школи впроваджували низку заходів з метою альтернативного надання освіти. Ці заходи ініціювали на рівні школи, зазвичай у співпраці з членами громади, неурядовими організаціями, іноді залучаючи М / НУО та міністерства в залежності від обставин конфлікту та мотивів нападів на школи. У випадку пошкодження, захоплення або вибору шкільних будівель у якості військової цілі, відповідні зміни вносилися у час, місце та спосіб надання освітніх послуг. Альтернативні способи надання освіти допомагають зберегти доступ до можливості навчатися – те, чого вимагає Декларація про безпеку шкіл⁷⁸, і забезпечують структуру, порядок та підтримку для учнів та вчителів, що також має психосоціальні переваги.

Переміщення місць надання освіти

У деяких ситуаціях, коли школам загрожували напади, або коли такі напади дійсно відбувалися, а небезпека для тих, хто продовжував би там навчатися, суттєво зростала, навчальні класи переводили у житлові будинки, комунальні споруди, мечеті та інші, безпечніші локації у громаді.

Приклади

- В Афганістані та Пакистані, де існує ідеологічний спротив світській освіті та навчанню жінок з боку Талібану, класи для дівчаток у деяких районах переміщали у приватні будинки та інші безпечні місця. Щоб уникнути цілеспрямованих атак на ці приміщення, навчальні класи регулярно змінювали своє місцезнаходження⁷⁹.
- У північній Сирії, у порівняно безпечніших селах створювалися тимчасові, імпровізовані школи, укомплектовані як підготовленими, так і недосвідченими вчителями-волонтерами, для дітей, чиї батьки боялися відправляти їх у свої звичні школи⁸⁰.

Аналіз прикладу. “Школи в кущах” в Центральноафриканській Республіці

2006 року, коли люди на уражених збройним конфліктом територіях на півночі Центральноафриканської Республіки цілими поселеннями втікали в лісопосадки та чагарники, щоб врятуватися від боїв та атак на свої домівки, вчителі, батьки та інші члени громади за підтримки ЮНІСЕФ⁸¹ та інших донорів, зокрема британського Міністерства з міжнародного розвитку (DfID) та Управління гуманітарної допомоги Європейського Співтовариства (ЕСНО), створили так звані “школи в кущах” (bush schools). Батькам було запропоновано пройти скорочені учительські курси та викладати дітям у таких школах. Уроки намагалися проводити паралельно до програми, що викладається в державних освітніх установах. Відтак навчання в імпровізованих, нашвидкоруч збудованих укриттях або просто неба, під кронами дерев, пройшло понад 100 тисяч дітей⁸². Врешті-решт, Міністерство освіти визнало, що “школи в кущах” відігравали ключову роль в реінтеграції школярів у формальну систему освіти⁸³.

Школи у громадах

В деяких регіонах з метою мінімізації ризиків, пов’язаних з поїздками педагогічного персоналу та учнів до великих шкіл в містах та додому, у навколишніх селах створювалися невеликі навчальні заклади.

Приклади

- За даними USAID, починаючи з 2006 року консорціум організацій у складі Міністерства освіти Афганістану, організацій системи ООН та М / НУО підтримав створення у 13 провінціях Афганістану мережі невеликих шкіл на рівні громад. Зокрема, Міносвіти підтримує такі школи, забезпечуючи їх навчальними та екзаменаційними матеріалами відповідно до національної програми, а також організовуючи навчання для місцевих вчителів⁸⁴.
- Як повідомив співробітник місії ООН в Малі, після загострення збройного конфлікту в 2012-2013 роках, місцеві громади в області Кідаль створили у себе 27 шкіл. Чимало громадян добровільно пішли у ці школи вчителювати⁸⁵. Вони відповідали здебільшого за релігійне навчання дітей на основі Корану або проводили змішані уроки, що поєднували релігію та державну (світську) навчальну програму.

Зміни розкладу

Школи доволі часто практикують зміни у часі проведення уроків або ж модифікують академічний календар, щоб вберегти викладачів, учнів і студентів від небезпек, пов’язаних з необхідністю діставатися до навчального закладу та повертатися додому, особливо у періоди ескалації.

Приклад

- У деяких школах для дівчаток в Афганістані учениці затримуються, щоб не привертати зайвої уваги до шкіл⁸⁶.

Тимчасовий навчальний простір

У багатьох таборах для внутрішньо переміщених осіб або біженців, а також у приймаючих громадах чи у неформальних поселеннях (місцях розселення ВПО чи біженців нетабірною типу) створюються тимчасові приміщення для навчання (наприклад, намети), які можуть гарантувати безпеку членам шкільної спільноти в контрольованих межах табору чи приймаючої громади. Такі тимчасові навчальні зони можна також організувати там, де учням небезпечно ходити до школи через напади, або де школи було зачинено внаслідок атаки або використання у військових цілях.

Хлопчик пише на дошці в польовій школі в Бенан-Деу, північно-західний район Центральноафриканської Республіки, 14 липня 2007 року.

© 2007 AFP/Lionel Healing

Приклад

- За інформацією співробітників ООН, 2013 року в урядових таборах для внутрішньо переміщених осіб у північних штатах Нігерії було створено чимало таких тимчасових навчальних зон. Більшість вимушених переселенців залишили свої домівки в результаті нападів бойовиків Боко Харам, які з-поміж іншого також атакували школи⁸⁷.
- У 2011 році, відразу після референдуму у Південному Судані⁸⁸ кілька тисяч біженців повернулися з вигнання у Північному Судані чи з сусідніх країн. В результаті, на початку 2012 навчального року кількість зарахованих учнів у початкові школи у порівнянні з попередніми роками різко зросла, спричинивши тисняву і переповненість навчальних приміщень. Для вирішення цієї проблеми у місті Бор та у селищі Пієрі було споруджено шість тимчасових навчальних зон, де 700 дівчаток і хлопчиків, які щойно повернулися додому, отримали доступ до початкової освіти⁸⁹.

Дистанційне навчання

У деяких уражених конфліктом країнах, де збройні сутички, що тривають, залишають школи зачиненими, місцеві органи влади, урядові міністерства та М / НУО запровадили програми дистанційного навчання.

Аналіз прикладу. Дистанційне навчання в Україні⁹⁰

За свідченнями Human Rights Watch, дистанційне навчання було запропоноване школярам та студентам на деяких підконтрольних уряду територіях України в 2014-2015 роках, в період інтенсивних боїв між збройними силами України та проросійськими бойовиками. Хоча деякі школи були відчинені для тих, хто хотів їх відвідувати, більшість учнів залишалися вдома через зрозумілі ризики. Їхні батьки брали для них завдання, а вчителі відповідали на питання учнів за допомогою телефону, електронної пошти та Skype. В районах, де школи взагалі не працювали, вчителі, використовуючи вказані засоби, розсилали домашні завдання і навіть проводили уроки.

Міркування стосовно альтернативних способів надання освіти

Ризики/Виклики

- Педагогічний персонал та учні все ще наражаються на ризик нападів, навіть перебуваючи в альтернативних закладах, таких, як школи у громадах чи тимчасові навчальні простори.
- Іноді знайти безпечне приміщення чи ділянку для навчання, закупити матеріали і підручники, а також знайти кваліфікованих вчителів може бути надзвичайно складно.
- В умовах альтернативного надання освіти якість навчання, ймовірно, знизиться, адже кваліфікація вчителів може бути недостатньою, а засоби навчання – непридатними. Крім того, іноді складно заручитися підтримкою і співпрацювати з міністерствами, які не визнаватимуть знань і досягнень, здобутих альтернативним способом, і повернення учнів у формальну систему освіти може бути проблематичним.

Інші засвоєні уроки

- Визначальною у наданні альтернативної освіти є належна координація діяльності шкіл, батьків та довірених членів громади.
- Для залучення та підготовки місцевих вчителів, створення шкіл у громадах чи влаштування тимчасових навчальних зон, а також для отримання навчальних матеріалів можуть знадобитися чималі кошти. Тому, де це можливо, необхідно шукати підтримку серед місцевих та національних органів і структур, що сприятиме реалізації цих заходів.
- Забезпечення необхідної підтримки педагогічного персоналу в школах у громадах, а також моніторинг та супервізії допоможуть підтримувати постійне та безперервне викладання і навчання.
- Переведення учнів зі шкіл “високого ризику” у школи в районах з “низьким ризиком” та організація навчання у дві зміни (наприклад, одна група школярів отримує завдання вранці, а інша – після обіду) для того, щоб впоратися з напливом учнів у більш безпечних районах також здатне підвищити захищеність учнів.
- Використання навчальних програм та оцінок, максимально наближених до національної системи освіти, запобігає втраті знань та полегшує перехід учнів і викладачів до формальної освіти. Тут важливо працювати з міністерствами для того, щоб успіхи і досягнення учнів в рамках альтернативної освіти були прийняті формальною системою.
- Створення комітетів з безпеки чи організація патрулювання силами місцевої поліції чи охоронців потенційно може сприяти безпеці альтернативних місць надання освіти.

Діти сидять в саморобному класі, відкритому в таборі іракського міста Єрівах, де розміщуються вимушено переміщені сім'ї туркменів-шиїтів, що постраждали від насильства у північному місті Таль-Афар через напади Ісламської Держави, 12 лютого 2015 року.

© 2015 AFP/Marwan Ibrahim

6. Психосоціальна підтримка

ЮНІСЕФ визначає психосоціальну підтримку як “ті компоненти програм, що допомагають дітям, сім’ям та громадам подолати кризу та зміцнити чи відновити здоровий психосоціальний розвиток та стійкість на тлі складних обставин”⁹¹. Матеріальні та соціальні потреби учнів необхідно визнати частиною ефективної психосоціальної підтримки, адже саме ці потреби є ключовими чинниками для забезпечення їхнього психосоціального благополуччя⁹². Декларація про безпеку шкіл містить зобов’язання надавати допомогу постраждалим в результаті нападів на освітні установи чи використання у військових цілях, одним з компонентів якої має бути психосоціальна підтримка⁹³.

Директори шкіл, вчителі, соціальні педагоги, батьки та інші піклувальники відіграють визначальну роль у наданні психосоціальної підтримки. В результаті цілеспрямованих нападів на школу або частого, тривалого піддавання учнів впливу конфлікту поза її межами, школа в їхніх очах перетворюється на надзвичайно стресове місце, куди вони не захочуть повертатися або взагалі кинуть навчання. Тому вкрай важливо забезпечити психологічну підтримку в школах, коли діти розлучаються зі своїми сім’ями (наприклад, у випадку примусової міграції), або коли члени сім’ї поряд, проте змушені долати власні стреси⁹⁴. Крім того, працівники освіти та піклувальники за даних складних обставин також повинні отримувати підтримку, щоб належним чином виконувати свої обов’язки⁹⁵. Реалізація багатовимірного підходу включає в себе

використання належних культурних, духовних і релігійних практик реабілітації у громаді, а також систем переадресації для дітей і дорослих, які можуть потребувати спеціалізованих послуг психічного здоров'я⁹⁶.

Школи ініціюють власні заходи щодо надання психосоціальної підтримки, але громадські організації, М / НУО, організації системи ООН та національні міністерства часто підтримують навчальні заклади, надаючи їм фінансову та програмну допомогу в реалізації таких програм, оскільки потреби учнів і вчителів у психосоціальній підтримці часто перевищують спроможність окремих шкіл їх задовольняти. Наприклад, психологічна оцінка, проведена в 2015 році організацією “Врятуймо дітей” у двох районах Центральноафриканської Республіки, показала, що майже дві третини опитаних учнів страждали від посттравматичного стресового розладу (ПТСР)⁹⁷. ЮНІСЕФ⁹⁸, “Врятуймо дітей”⁹⁹, Міжнародний комітет порятунку¹⁰⁰ та Норвезька рада у справах біженців¹⁰¹ розробили усі необхідні матеріали з надання психосоціальної підтримки, що використовувалися або наразі використовуються у багатьох країнах. Крім того, INEE розробила Інструментарій для психосоціальної підтримки, що містить ряд міжнародних рекомендацій та ресурсів¹⁰².

На відміну від інших описаних у цьому документі заходів, програмний досвід надання психосоціальної підтримки в різних гуманітарних ситуаціях є набагато глибшим, тому наразі маємо достатньо інформації про те, якою може бути ефективна психосоціальна підтримка для учнів та працівників освіти. У цьому розділі автори спробують підсумувати рекомендації на основі існуючих свідчень. Далі представлені два приклади того, як надавалася психосоціальна підтримка в ситуаціях, пов'язаних з нападами на освітні установи.

Компоненти психосоціальної підтримки на рівні школи

- **Тимчасові освітні заходи.** Такі види діяльності, включаючи малювання та ігри, тимчасово організовуються в неформальних навчальних середовищах або в звичайних школах під час конфлікту. Ці заходи допомагають школярам виражати свої емоції та досвід, розвиватися розумово і емоційно, грати і набувати відповідних навичок¹⁰³.
- **Дружні до дитини середовища для навчання.** Такі дружні до дитини середовища мають бути безпечними та гарантувати захист усім учням. Викладачі при цьому застосовують методи навчання, що є інклюзивними, ґендерно-чутливими, сприятливими, вільними від принижень та зловживань і такими, що забезпечують активну участь кожного¹⁰⁴.
- **Системи переадресації.** Такі системи, що направляють учнів до спеціалізованих служб психологічної допомоги чи у соціальні служби, мають існувати в школах для того, щоб учні, які намагаються подолати глибокий стрес або травму, отримали належну підтримку, за умов, якщо такі спеціалізовані служби існують¹⁰⁵.
- **Навчання вчителів та піклувальників.** Тренінги для вчителів та піклувальників з питань надання психосоціальної підтримки ознайомлять їх з видами діяльності (наприклад, малювання, рольові ігри, танці та пісні) та підходами до викладання, що ознайомлюють учнів з різними стратегіями подолання стресу та сприятимуть формуванню стійкості. Вчителі та піклувальники також повинні навчитися різним підходам до психосоціальної підтримки, щоб підтримувати безпечно та сприятливе навчальне середовище¹⁰⁶. Крім того, вони мають вміти визначати, коли дитину слід направити до спеціаліста у галузі психічного здоров'я.
- **Послуги для жертв ґендерного насильства (ҐОН).** Такі послуги мають включати першу психологічну допомогу¹⁰⁷ та базові послуги охорони фізичного чи психічного здоров'я, що надаються медичними працівниками; усі ці послуги мають надаватися потерпілим від ҐОН¹⁰⁸.
- **Кодекси поведінки.** Такі кодекси встановлюють правила прийнятної поведінки для вчителів та учнів; вони розробляються та впроваджуються з метою підтримки безпечного, сприятливого та вільного від насильства навчального середовища. Наприклад, вони можуть забороняти вчителям застосовувати тілесні покарання та ҐОН, натомість проголошуючи принципи дружнього до дитини

навчального середовища. Що стосується школярів, то кодекси поведінки можуть розглядати питання емпатії та поваги до ровесників, а також переслідувань та бійок.

- **Засоби допомоги вчителям.** Такі засоби допомоги можуть включати наступне: 1) забезпечення отримання вчителями регулярних компенсацій та доступу до гуманітарної підтримки (у т.ч. психосоціальної); 2) організацію перерв у роботі протягом дня; 3) заохочення до проведення періодичних педагогічних рад, а також проведення навчань за місцем роботи щодо методів викладання та підходів психосоціальної підтримки; і 4) забезпечення педагогів (особливо жінок) надійним і безпечним транспортом до школи та додому¹⁰⁹.

Аналіз прикладу. Ініціатива “Класи, що зцілюють” у Пакистані¹¹⁰

Ініціатива Міжнародного комітету порятунку (МКП) під назвою “Класи, що зцілюють”, реалізується у Пакистані в школах таборів та школах на рівні громад. В рамках програми вчителям, які працюють в таборах для внутрішньо переміщених осіб, пропонується взяти участь у навчанні з питань психосоціальної підтримки. Відповідні тренінги включають в себе стратегії поліпшення благополуччя школярів, стимулювання інтелекту та формування позитивних стосунків між учнями, які належать до різних етнічних, релігійних та соціальних груп. Співробітники МКП надають вчителям постійну підтримку і здійснюють періодичний моніторинг та оцінку Ініціативи. За свідченнями персоналу програми, головними досягненнями Ініціативи є: 1) підвищене відчуття безпеки та захищеності у класі (серед школярів); 2) поглиблене відчуття причетності до того, що відбувається у школі (серед школярів та батьків); та 3) краща спроможність долати труднощі, творчість та вміння розв’язувати проблеми (серед школярів та вчителів).

Аналіз прикладу. Програма кращого навчання в Палестині¹¹¹

Починаючи з 2007 року, Норвезька рада у справах біженців, у партнерстві з Університетом Тромсе та Норвезьким центром досліджень насильства та травматичного стресу, впроваджує у секторі Гази та Західному березі ріки Йордан Програму кращого навчання (ПКН). Це втручання на рівні шкіл з метою допомогти школярам, які страждають від тривалого впливу збройного конфлікту, складається з двох етапів. На першому етапі (ПКН-1) психосоціальна підтримка надається всім учням шкіл, які долучилися до програми. Вчителям пропонується пройти навчання з питань надання психосоціальної підтримки, включаючи підходи до управління роботою в класі та управління поведінкою (наприклад, вправи для релаксації) учнів, які стали свідками або пережили травматичні події. Другий етап програми (ПКН-2) охоплює дітей, які демонструють серйозні ознаки травми, включаючи кошмари та депресію. З такими дітьми проводяться індивідуальні та групові консультації, де їх просять зобразити свої кошмари на папері, а потім показати свої малюнки іншим. Батьки дітей, охоплених ПКН-2, також беруть участь у групових консультаціях. Зовнішня оцінка Програми в 2014 році показала, що приблизно у двох третин учасників ПКН-2 кількість повторів кошмарів зменшилася з 4-5 разів на тиждень на початку програми до 0-1 разу в кінці програми. Крім того з’ясувалося, що вчителі, які взяли участь у ПКН-1, відчули зростання ефективності своєї роботи при навчанні школярів, які демонструють ознаки стресу¹¹².

Міркування стосовно психосоціальної підтримки

Ризики / Виклики

- Відкриття безпечних для навчання приміщень, забезпечення достатніх ресурсів та якості освіти, а також надання психосоціальної підтримки учням та педагогічному персоналу може стати справжнім викликом для шкіл.
- Може виникнути серйозна нестача програм психосоціальної підтримки для підлітків та молоді (юнаків та дівчат), оскільки такі програми, як правило, орієнтовані на дітей шкільного віку. Крім того, доступність спеціалізованих та професійних послуг у галузі психічного здоров'я для людей, які зазнали сильного стресу чи потерпають від ПТСР, може бути обмеженою.
- Надаючи психосоціальну підтримку учням, вчителі самі можуть переживати стрес; крім того, для виконання такої роботи їм може бракувати підготовки.

Інші засвоєні уроки

- Навчання вчителів, батьків та членів громади з питань виявлення та реагування на психосоціальні потреби дітей та уникнення дисциплінарних покарань учнів, чия успішність страждає через психічні або психосоціальні проблеми, є важливими компонентами захисту дітей.
- При розробці та впровадженні програм психосоціальної підтримки варто звернути особливу увагу на задоволення психосоціальних потреб вчителів через навчання, що включає в себе методики управління класом та підходи до подолання власного стресу.
- Проведення різних занять з психосоціальної підтримки (мистецтво, театр, танці та спів), що надають учням численні та різноманітні можливості виразити себе, можуть допомогти школярам засвоїти різні стратегії додання стресу.
- Створення системи переадресації з чіткими критеріями для отримання медичних, психологічних чи соціальних послуг (в тому числі залучення релігійних духовних представників чи традиційних лікарів) для учнів, які потребують спеціалізованої допомоги допоможе пересвідчитися, що діти дійсно отримують необхідну підтримку.
- Пошук підтримки з боку М / НУО, Освітнього кластера, організацій системи ООН, міністерств та громадських організацій сприятиме розробці та впровадженню якісних програм психосоціальної підтримки.

7. Комплексні загальношкільні плани безпеки та захисту

Школи у низці країн вирішили впроваджувати комплексні плани безпеки та захисту на рівні школи, часто за підтримки міністерств, організацій системи ООН або М / НУО. Реалізація таких планів вимагає потужного лідерства з боку директорів і адміністрацій шкіл або шкільних комітетів з управління / безпеки з активним залученням громади і батьків. Такі плани включають комплекс заходів, як-от захист, усунення наслідків та дії у відповідь. У стратегічний, комплексний підхід до планування безпеки та захисту можна інкорпорувати чимало компонентів кожного з шести заходів, описаних у цьому документі.

Керуючись описаними вище діями, окремі школи можуть підготувати відповідні плани. На рівні систем освіти, наведені в таблиці заходи можуть слугувати основою для підтримки розробки планів безпеки та захисту в усіх школах.

Палестинські школярі тренуються ховатися під класними партами під час уроку цивільної оборони в Східному Єрусалимі, 8 квітня 2008 року.

© 2008 Reuters/Ammar Awad

ПЛАНУВАННЯ КОМПЛЕКСНИХ ЗАГАЛЬНОШКІЛЬНИХ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ: МОЖЛИВІ КОМПОНЕНТИ

Комітети з безпеки

Підтримувати створення комітетів з безпеки школи у складі директорів, вчителів, батьків та громадських лідерів, що також відображає розмаїття громади. Комітети з безпеки шкіл допомагають розробляти та впроваджувати шкільні плани безпеки та захисту – самостійно або у координації з місцевими представниками міністерств освіти, М / НУО чи агенціями системи ООН.

Координація

Вживати заходів, щоб розроблені на місцях координаційні механізми (наприклад, асоціації батьків і вчителів), а також міністерства чи агенції ООН і М / НУО зосереджувалися на заходах безпеки і захисту, враховуючи існуючі за даних обставин потреби.

Процес всебічного (комплексного) планування

Вживати заходів, щоб процеси планування на національному або субнаціональному рівні забезпечували підтримку планів поліпшення шкіл. Це передбачає включення у план компонентів, що реалізуються на різних рівнях (наприклад, на рівні шкіл чи на національному рівні) і координуються з широким колом діячів (педагогічний персонал, міністерства, М / НУО).

Оцінка

Нарощувати потенціал шкіл щодо проведення оцінки ризиків перед початком планування. Інструменти оцінки можна розробити на місцевому рівні, проте школи та їх комітети з управління також можуть адаптувати інструменти, розроблені іншими учасниками. Коло питань може включати наступні: Які напади здійснюються на освітні установи? Якими є ризики та чинники уразливості на думку освітян і учнів? Що можна зробити для їх усунення?

Захисні заходи

Підтримувати навчальні заклади у питаннях визначення захисних заходів, що будуть включені у їх плани на основі ризиків, виявлених під час оцінки: Чи відповідають ці заходи типам нападів, яких зазнала чи може зазнати школа, і чи спрямовані вони на їх пом'якшення?

Плани реагування

Підтримувати навчальні заклади у питаннях розробки та впровадження планів реагування, що включають евакуацію, надання першої допомоги, ремонт і відновлення шкіл, а також заміну шкільних матеріалів після нападу. Участь громади в ремонті та відновленні шкіл може сприяти поверненню школярів та вчителів до навчання, а також запобігти майбутнім нападам.

Підтримувати в шкільних планах безпеки і захисту навчання діям у надзвичайних ситуаціях. До них належать надання першої допомоги, робота систем раннього попередження, аналіз ризиків, уточнення планів евакуації та навчальної тривоги. Лідери громади також повинні долучитися до тренінгів, що мають бути адаптовані до місцевих умов.

Навчання

Працівники шкіл, члени громади, батьки та учні мають навчитися виконувати всі пункти (етапи) шкільного плану безпеки та захисту, а відповідні навчання повинні проводитися з постійною періодичністю з тим, щоб забезпечити достатню кількість осіб, здатних виконувати компоненти плану. Крім того, освітяни та представники громади повинні пройти навчання щодо підходів до психосоціальної підтримки.

Системи раннього попередження

Де це доцільно – сприяти розвитку систем раннього попередження, у т.ч. систем сповіщення на основі SMS чи інших технологічних рішень, а також впровадити механізми координації для керівництва шкіл та місцевих і національних державних структур з метою забезпечення своєчасної передачі інформації та функціонування системи швидкого реагування (наприклад, силами місцевих правоохоронців). Якщо напади на школи здійснюють урядові сили, лідери громад повинні самостійно впроваджувати та управляти системою.

Безперервність освіти

Підтримувати навчальні заклади у питаннях розробки заходів щодо безперервності освіти, включаючи безпеку місць надання освітніх послуг, забезпечення відповідних навчальних матеріалів та залучення учителів. План також повинен передбачати заходи щодо можливості навчання вдома або в інших (альтернативних) локаціях, якщо вчителі та учні наражаються на небезпеку в школі, на шляху до неї чи на зворотному шляху.

Усунення ризиків, пов'язаних з гендером¹³³

Включити у плани безпеки та захисту аналіз конкретних ризиків, на які наражаються учні та вчителі обох статей, та передбачити заходи, що усувають ці ризики.

Приклади

- За даними міжнародної НУО, в Нігерії в рамках національної стратегії, що її реалізовує Міністерство освіти, для деяких шкіл були розроблені плани дій у надзвичайних ситуаціях, а деякі члени шкільних комітетів з управління пройшли підготовку як учасники першого ешелону реагування¹¹⁴.
- Спеціалісти Освітнього кластера працювали у Демократичній Республіці Конго на рівні шкіл – з учителями, батьками та учнями – з метою аналізу загроз та розробки планів зі зменшення ризиків¹¹⁵.
- Відповідно до інформації співробітників місії ООН в Колумбії, деякі школи працювали з місцевими органами влади у напрямі створення антикризових планів та планів зі зменшення ризиків з метою підвищення готовності і реагування¹¹⁶.
- Діяльність Міжнародного інституту планування освіти ЮНЕСКО в Уганді, що виконувалася у тісній співпраці з місцевим Міністерством освіти, була спрямована на розширення потенціалу шкільних округів та окремих шкіл щодо проведення аналізу уразливості навчальних закладів та розробки планів зі зменшення ризиків виникнення конфліктів та катастроф¹¹⁷.

Аналіз прикладу. Програма ЮНЕСКО зі зменшення ризиків в умовах криз та катастроф у секторі Газі¹¹⁸

2011 року Міністерство просвіти і вищої освіти об'єднало зусилля з ЮНЕСКО для впровадження у Газі програми зі зменшення ризиків в умовах криз та катастроф (с-DRR), спрямованої на посилення безпеки уразливих шкіл шляхом прийняття інтегрованого підходу до захисту. Програма адаптувала принципи та передові практики зменшення ризику при стихійних лихах та конфліктах, і зокрема до конкретної ситуації в Газі. В рамках програми с-DRR було здійснено оцінку ризиків зі збором інформації про типи і частоту нападів на освітні установи, про види пошкоджень, що їх зазнали шкільні будівлі, а також про вплив нападів на учнів і вчителів. Ця інформація стала основою шкільних планів безпеки та захисту, що також підтримували місцеві стратегії, зокрема заходи, запропоновані шкільними комітетами (наприклад, батьки вранці телефонують учителям, аби переконатися, що шлях до школи безпечний). Оцінка програми с-DRR виявила низку корисних уроків, а саме те, що плани повинні передбачати: проведення тренінгів з безпеки для вчителів та учнів у рамках щорічних планів розвитку школи; облаштування безпечних ігрових майданчиків на території шкіл чи поряд з ними; залучення усієї громади (включаючи жінок та дівчаток) до розробки та впровадження плану, та включення даних моніторингу та рапортів про напади у заходи з реагування.

Міркування стосовно загальношкільних планів безпеки та захисту

Ризики / Виклики

- Існуюча напруженість у стосунках між групами може загостритися, якщо у процесах планування не братимуть участь представники всіх груп, що мешкають у громаді.
- Враховуючи складне безпекове середовище, у якому вимушені працювати навчальні заклади на територіях, уражених збройним конфліктом, школи та громади доволі обмежені у можливості розробляти та впроваджувати загальношкільні плани безпеки та захисту. Відтак може виникнути потреба у технічній та фінансовій підтримці з боку місцевих органів освіти, організацій системи ООН, М / НУО, громадських організацій та інших структур.

Інші засвоєні уроки

- Нерідко для реалізації загальношкільних планів безпеки та захисту потрібна додаткова технічна і фінансова підтримка. Саме тому важливо налагоджувати партнерські стосунки з місцевими органами освіти, іншими державними агенціями, організаціями системи ООН, М / НУО та громадськими організаціями.
- Участь чиновників національного міністерства освіти або його регіональних управлінь в діяльності Освітнього кластера (якщо такий працює в країні) чи відповідної робочої групи¹¹⁹ щодо планування з урахуванням ризиків може сприяти вдосконаленню шкільних планів безпеки та захисту.
- На рівні шкіл:
 - Створення комітету з безпеки або включення питань безпеки та захисту у щорічні плани розвитку школи можуть посприяти розробці відповідних шкільних планів безпеки та захисту.
 - Заходи щодо забезпечення включення представників усіх груп, що мешкають у громаді (у т.ч. чоловіків і жінок), в процеси планування, а також залучення шкільних адміністрацій, вчителів та учнів є визначальними при розробці та впровадженні загальношкільних планів безпеки та захисту.
 - Ефективний план повинен враховувати різні типи впливу і наслідки атак для представників обох статей та передбачати прийнятні з точки зору ґендеру заходи у відповідь.
 - Уточнення ролей та обов'язків усіх залучених сторін сприятиме належному виконанню плану.
 - Включення механізмів моніторингу та інформування про напади у загальношкільні плани безпеки та захисту може допомогти уразливим школам належним чином повідомляти про напади чи небезпеку таких нападів, якщо (і коли) вони відбудуться.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Визнаючи брак переконливих доказів про ефективність того чи іншого заходу, та визнаючи існування ризиків і проблем, пов'язаних з кожним із них, ми у процесі вивчення того, що роблять школи, щоб захиститися від нападів, засвоїли дійсно цінні уроки. Особисті спостереження практиків, зібрані у ході консультацій, та аналіз відповідних звітів вказують на те, що шкільним діячам слід зосередити увагу на виконанні заходу під номером “7”, а саме розробляти комплексні шкільні плани безпеки та захисту, що включатимуть окремі компоненти шести інших заходів, описаних у цьому посібнику.

Загальна рекомендація

Школи повинні ухвалити комплексні загальношкільні плани безпеки та захисту, що включатимуть компоненти шести інших заходів, описаних у цьому документі. Ці плани являють собою інтегрований підхід до захисту освіти від нападів, що поєднує в собі різноманітні захисні методи на рівні школи та адаптує їх до конкретних обставин громади, враховуючи ризики та виклики, що стосуються умов, що склалися. Приймаючи узгоджену, цілісну стратегію, шкільні діячі стануть краще підготовленими в питаннях запобігання (в ідеалі) та належного реагування на напади на учнів, вчителів та шкільні споруди.

Втім, також зрозуміло, що навіть за умов існування комплексних планів, ресурсів окремих шкіл часто недостатньо для попередження нападів на освіту, зважаючи на їх частоту та масштаби, а заходи на рівні шкіл – хоч і важливі та необхідні для захисту освітніх установ – є лише короткостроковим рішенням. Міністерства і де це доречно – організації системи ООН, а також М / НУО повинні підтримувати ці зусилля шкіл, не в останню чергу тому, що шкільні діячі самі піддаються нападам і першими реагують на них, не маючи можливості чекати, поки уряди вживають заходів у разі нападу на освітні установи. Як люди, які особисто пережили напади, вони володіють унікальними знаннями і досвідом для того, щоб давати поради стосовно належних відповідей на різну динаміку конфлікту і нападів, і залучати конкретні ресурси громади. Проте, національні уряди за підтримки агенцій ООН та М / НУО також повинні аналізувати мотиви, що лежать в основі нападів на освіту, та сприяти довгостроковій і системній зміні змісту освіти та надання освітніх послуг з тим, щоб навчальні програми та доступ до освітніх ресурсів не ставали причиною конфлікту. Національні уряди за підтримки зовнішніх агенцій повинні, наприклад, реалізовувати рекомендації Глобального моніторингового звіту ЮНЕСКО 2011 року, зокрема “встановити пріоритетність розвитку систем інклюзивної освіти з обґрунтуванням політики щодо мови, навчальних програм і децентралізації на основі оцінки потенційного впливу тривалого невдоволення існуючими системами освіти”¹²⁰.

Уряди також повинні ухвалити свої власні комплексні, скоординовані стратегії захисту освітніх установ від нападів. Одним із напрямів роботи урядів для захисту шкільної освіти є прийняття та практична реалізація Декларації про безпеку шкіл, яка передбачає зобов'язання держав усувати системні проблеми освіти шляхом запровадження адаптивних до конфлікту освітніх стратегій, дій на підтримку продовження освіти під час збройного конфлікту та сприяння відновлення освітніх установ після нападу чи їх використання у військових цілях. Декларація також закликає посилювати моніторинг та інформування про напади і використання шкіл у військових цілях, переслідувати порушників та допомагати постраждалим. І, нарешті, приєднавшись до Декларації, держави також приймають Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів, що надалі посилюють безпеку учнів та вчителів і забезпечують право на освіту в умовах конфлікту. І хоча системні зміни у змісті та наданні освіти виходять за рамки можливостей шкільних діячів, вони разом з міністерствами, міжнародними НУО та організаціями системи ООН повинні вимагати від урядів приєднання та виконання положень Декларації про безпеку шкіл.

І нарешті, виконання Декларації про безпеку шкіл та Вказівок у свою чергу зміцнить громади, сприяючи соціальній згуртованості через освіту, що є адаптивною до конфліктів і такою, що допомагає розвинути стійкість окремих громадян і цілих громад. Це посилить роботу місцевих шкіл та громад у напрямі більш ефективного попередження нападів, захисту навчальних закладів від використання у військових цілях, а також реагування і пом'якшення наслідків нападів та військового використання шкіл, якщо такі матимуть місце, в уражених конфліктом громадах в усьому світі.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Наведені нижче рекомендації узагальнюють уроки та практичний досвід різних країн щодо застосування заходів, спрямованих на захист освітніх установ від нападів та їх використання у військових цілях, а також ґрунтуються, перш за все, на даних і висновках звітів М / НУО та агенцій системи ООН, що підтримують заходи на рівні шкіл. Рекомендації спрямовані на три рівні і призначені: 1) для шкільних адміністрацій, директорів і керівників навчальних закладів, щоб допомогти їм реалізувати захисні заходи на рівні школи; 2) для відомств, що займаються питаннями освіти, насамперед міністерства освіти, а також для інших державних структур (служб захисту дітей), щоб підтримувати шкільних діячів у здійсненні заходів на рівні шкіл; 3) для міжурядових установ, таких як ООН та міжнародні НУО, щоб підтримувати шкільних діячів у здійсненні заходів на рівні шкіл. Як зазначалося вище, зацікавлені особи, які працюють над впровадженням або підтримкою будь-яких захисних заходів, описаних у цьому документі, повинні проаналізувати їх усі з тим, щоб оцінити їхню застосовність, пов'язані з ними ризики та можливі вигоди. Оскільки ризики та обставини конфліктів в різних країнах можуть суттєво різнитися, універсального підходу до всіх ситуацій не існує. Варто наголосити, що заходи необхідно адаптувати для задоволення конкретних потреб конкретної країни чи регіону, а підходи до розвитку та впровадження, що враховують можливі наслідки конфлікту, повинні гарантувати, що обрані заходи “не зашкодять”.

Для шкільних адміністрацій, директорів, керівників навчальних закладів

Планування комплексної загальношкільної безпеки і захисту

- Спільно зі шкільним комітетом з управління та місцевими органами освіти розробити систематичний, комплексний план безпеки і захисту відповідно до місцевих потреб.
- Спланувати участь вчителів (жінок і чоловіків) у тренінгах та в подальшому навчати інших вчителів, батьків та членів громади брати на себе лідерські функції у виконанні плану реагування на надзвичайні ситуації. Обрати вчителів (жінок і чоловіків), які зможуть ефективно реагувати в умовах надзвичайних ситуацій.
- Якщо це можливо і доцільно, використовувати сучасні технології (мобільні телефони, електронна пошта, Skype) у реалізації та моніторингу загальношкільних заходів безпеки та захисту, системи раннього попередження та дистанційного навчання.
- Спланувати альтернативні способи надання освіти та безперервності навчання, наприклад, шляхом створення шкіл у громадах чи організації дистанційного навчання, щоб забезпечити продовження та доступ до освіти.
- Визначити потреби зміцнення шкільної інфраструктури (наприклад, спорудження захисних стін навколо школи) стримування нападів. Якщо ресурсів недостатньо, звернутися за допомогою до місцевих органів освіти, місцевих представників М / НУО і агенцій ООН, а також до інших джерел.
- Продумати заходи для гарантування безпечної подорожі учнів (студентів) та викладачів до та з навчального закладу, а також засоби фізичного захисту шкільних приміщень.

Лідерська роль

- Стати лідером в питаннях розробки та впровадження заходів на рівні школи, залучаючи членів громади, органи освіти та інші зацікавлені сторони.
- Координувати питання розробки та впровадження заходів на рівні школи з батьками, місцевими релігійними та громадськими лідерами, громадськими організаціями, місцевими органами освіти, міжнародними НУО та іншими дотичними організаціями. Крім того, якщо це доцільно, залучати ресурси (наприклад фінансові та технічні) окремих осіб та організацій на запровадження нових чи посилення існуючих заходів.

Аналіз ризиків

- Перед розробкою та впровадженням заходів на рівні школи здійснити аналіз ризиків¹²¹. Аналіз ризиків має виявити потенційні загрози для школи, учнів, вчителів і членів громади, та визначити ймовірність нападу. Аналіз ризиків також має включати оцінку уразливості шкільної інфраструктури, оцінку та картування маршрутів і шляхів евакуації, а також визначити шляхи пом'якшення (усунення) ризиків та чинників уразливості.
- Використати отримані висновки аналізу ризиків для обґрунтування розробки і впровадження шкільних заходів безпеки та захисту.

Залучення громади та комітетів з управління школою

- Звертатися за підтримкою до громадських організацій та шкільних комітетів з управління для розробки захисних заходів на рівні школи та документування впливу програми.
- Створити комітет з безпеки школи чи працювати в межах існуючої шкільної або громадської структури (наприклад, асоціації / комітету батьків і вчителів) для активізації участі громади в розробці та впровадженні заходів на рівні школи або комплексних загальношкільних планів безпеки та захисту.
- Розглянути можливість залучення релігійних чи громадських лідерів в органи шкільного врядування (якщо це доцільно); створити чи зміцнювати підтримку освіти всередині громади.
- Забезпечити участь усієї громади (включаючи жінок та дівчаток) в процесах розробки та впровадження заходів на рівні школи.
- Забезпечити участь матерів, батьків та інших піклувальників у процесах розробки та впровадження заходів на рівні школи або комплексних загальношкільних планів безпеки та захисту, а також пропонувати батькам (чи іншим родичам) участь в навчанні з надання першої допомоги, функціонування систем раннього попередження і надання психосоціальної підтримки.
- Прийти до консенсусного рішення або на основі інших колективних, інклюзивних демократичних процесів для підтримки незалежної ролі шкільного комітету з управління, вживати заходів, щоб ухвалені рішення відображали розмаїття поглядів і переконань членів громади.

Ресурси

- Де це доцільно, залучати ресурси (фінансові та технічні) місцевих органів освіти, М / НУО, організацій системи ООН та інших джерел для зміцнення захисних заходів.

Адвокація

- Пропагувати і підтримувати в межах закону національну політику, що захищає освітні установи від нападів.
- Використовувати докази і свідчення про напади, що уже відбулися, щоб продемонструвати ризики для шкільної спільноти та вимагати захисту.

Для міністерств і відомств, що опікуються захистом освіти, насамперед для міністерства освіти, а також інших органів (захист дітей, оборона тощо)

Фінансова та технічна підтримка

- Надавати фінансування школам з тим, щоб вони мали змогу впроваджувати ефективні, сталі і такі, що відповідають існуючим умовам, заходи, на рівні школи.
- Підтримувати шкільних діячів у питаннях розробки комплексних, загальношкільних планів безпеки та захисту.
- Прагнути забезпечити сталу підтримку заходів на рівні школи (наприклад, через багаторічні фінансові гарантії).

Розробка політики

- Сформулювати комплексну політику захисту освітніх установ від нападів та запобігання їх використання у військових цілях, та залучити усіх відповідальних посадовців міністерства на центральному та місцевому рівнях до її реалізації. Передбачити короткострокові заходи, а також впровадити політику і програми, що є адаптивним до конфлікту, тим самим знижуючи ризик виникнення конфліктів у майбутньому.

Адвокація

- Пропагувати серед відповідних міністерств (наприклад, оборони та закордонних справ) ухвалення та впровадження державою Декларації про безпеку шкіл, а також виконання Вказівок із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів¹²².
- Пропагувати серед відповідних міністерств (наприклад, фінансів та державного планування) підтримки адаптивних до конфлікту реформ політики і програм у галузі освіти, включаючи вартість відновлення навчальних закладів, постраждалих від нападів чи використання у військових цілях.
- Пропагувати проведення досліджень ефективності різних заходів для захисту освітніх установ від нападів та використання шкіл у військових цілях, у тому числі дослідження впливу таких нападів з точки зору ґендера, та ефективність заходів у відповідь в інтересах хлопчиків і дівчаток, чоловіків і жінок.

Для організації системи ООН та міжнародних НУО

Технічна підтримка

- Підтримувати розширення технічної допомоги з розвитку потенціалу шкіл, щоб вони мали змогу впроваджувати ефективні, сталі і такі, що відповідають існуючим умовам, заходи на рівні школи, у тому числі комплексні загальношкільні плани безпеки і захисту, що враховують усі ризики.
- Прагнути забезпечити сталу підтримку заходів на рівні школи (наприклад, через багаторічні фінансові гарантії).
- Сприяти налагодженню міжгалузевого співробітництва між освітою та захистом прав дітей у процесах розробки та впровадження заходів на рівні школи.

Підтримка інноваційних та обґрунтованих фактами заходів

- Підтримувати нові, інноваційні підходи до захисту навчальних закладів, у тому числі технології, що сприятимуть впровадженню систем раннього попередження та дистанційного навчання.
- Допомогати в проведенні оцінки заходів на рівні школи з метою визначення їх ефективності.

Захист середніх шкіл

- Підтримувати середні школи у питаннях розробки та впровадження заходів на рівні школи, зважаючи на те, що зусилля агенцій ООН та міжнародних НУО найчастіше зосереджуються на захисті початкових шкіл.

Адвокація

- Закликати національний уряд ухвалити Декларацію про безпеку шкіл, а також виконувати Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів та / або підтримати їх впровадження, де це можливо і доцільно.
- Пропагувати на рівні уряду бюджетні асигнування та реалізацію заходів безпечної школи, включаючи реформування політики і програм для досягнення адаптивної до конфлікту освіти, а також пропагувати серед донорів здійснення довгострокових інвестицій у таку освіту, що здатна зміцнити соціальну згуртованість, і у такий спосіб посилити стійкість окремих громадян і цілих громад.
- Пропагувати на рівні уряду включення в бюджет відшкодування вартості нападів на освітні установи, включаючи витрати на відновлення шкіл після нападів або після їх використання у військових цілях.
- Пропагувати серед донорської спільноти та чинників розвитку проведення досліджень ефективності різних заходів для захисту освітніх установ від нападів та використання шкіл у військових цілях, у тому числі дослідження впливу таких нападів з точки зору ґендера, та ефективності заходів у відповідь в інтересах хлопчиків і дівчаток, чоловіків і жінок.

ДОДАТОК 1: ЗАСТОСОВНЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО¹²³

Питання захисту освіти регулюються трьома комплексами міжнародного права.

1.1 Міжнародне законодавство у сфері прав людини (МЗПЛ):

МЗПЛ захищає права, що надаються усім і кожному незалежно від їхньої раси, статі, мови, релігії, політичних чи інших поглядів, національного або соціального походження, майна, місця народження чи іншого статусу. Воно застосовується до всіх, хто перебуває на території (а в певних ситуаціях – і за межами території) відповідної держави, включаючи внутрішньо переміщених осіб та негромадян (наприклад, біженців), і стосується всіх ситуацій у будь-який час. Відповідно до цього законодавства, держави-учасниці зобов'язані поважати, захищати та виконувати право людини на освіту. Кожна держава світу є суб'єктом МЗПЛ, приєднавшись до щонайменше одного з головних глобальних договорів з прав людини.

Право на освіту забезпечується низкою міжнародних та регіональних договорів. Міжнародним документом, який ратифікувало¹²⁴ найбільше країн (194, за винятком Сполучених Штатів Америки) є Конвенція про права дитини (КПД ООН)¹²⁵ 1989 року.

Конвенція про права дитини, стаття 28

1. Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:
 - (а) вводять безплатну й обов'язкову початкову освіту;
 - (б) заохочують розвиток різних форм середньої освіти, як загальної так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти і надання у випадку необхідності фінансової допомоги;
 - (в) забезпечують доступність вищої освіти для всіх на підставі здібностей кожного за допомогою всіх необхідних засобів;
 - (г) забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей;
 - (д) вживають заходів для сприяння регулярному відвідуванню шкіл і зниженню кількості учнів, які залишили школу.

Конвенція про права дитини, стаття 29

1. Держави-учасниці погоджуються щодо того, що освіта дитини має бути спрямована на:
 - (а) розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі;
 - (б) виховання поваги до прав людини та основних свобод, а також принципів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй;
 - (в) виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мови і національної цінності країни, в якій дитина проживає, країни її походження та цивілізації, відмінних від її власної;
 - (г) підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення.

Див. також Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, стаття 13¹²⁶ якого гарантує право на освіту кожному – а не тільки дітям – на всіх рівнях навчання. Зазначений Пакт ратифікували 160 держав світу.

1.2 Міжнародне гуманітарне право (МГП).

МГП – це зведення законів, що регулюють поведінку сторін збройного конфлікту. Воно застосовується до усіх сторін конфлікту, включаючи урядові та неурядові формування. МГП містить низку конкретних положень щодо захисту освіти, навчальних закладів, цивільного населення і особливий захист дітей, але при цьому не забезпечує “право на освіту” як таке.

1.3 Міжнародне кримінальне право (МКП).

МКП визначає обставини, за порушення яких особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності. МГП захищає майно освітніх установ, визнаючи протизаконним “умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для... освіти... за умови, що вони не являються військовими цілями”; захищаючи учнів та працівників освіти від незаконних вбивств, катувань, сексуального насильства та використання учнів у якості солдатів; та криміналізуючи переслідування і підбурювання до здійснення геноциду.

Взаємозв’язок між *Вказівками із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів*, Декларацією про безпеку шкіл і міжнародним правом

Вказівки не мають обов’язкової юридичної сили, але доповнюють міжнародне право у його нинішньому вигляді. Згідно з МГП, школи та університети, як правило, є цивільними об’єктами, відповідно, умисний напад на навчальні заклади розглядається як військовий злочин. Проте цивільні об’єкти можуть бути перетворені на військові, внаслідок чого вони потенційно можуть стати цілями законних атак супротивника. Використання шкіл та університетів у військових цілях може – але не обов’язково – перетворити їх на військові об’єкти. Усі сторони конфлікту повинні завжди і постійно дбати і вживати усіх можливих запобіжних заходів для захисту цивільних осіб та цивільні об’єкти від наслідків нападів та зважати на пропорційність очікуваної воєнної переваги відносно її впливу на цивільне населення.

Отже, головною метою Вказівок є недопущення ризику перетворення шкіл та університетів збройними силами чи озброєними формуваннями на військові об’єкти шляхом їх використання у військових цілях та піддавання їх небезпеці потенційно руйнівних наслідків атаки.

Більше того, згідно з МГП, сторони збройного конфлікту повинні зробити усе можливе для того, щоб евакуювати цивільне населення, що перебуває під їхнім контролем, з районів, розташованих поблизу військових цілей. Таким чином, використання школи у якості казарми, військової бази чи вогневої позиції і одночасно – навчального центру, є абсолютно незаконним.

Декларація про безпеку шкіл також не має обов’язкової юридичної сили. Проте це засіб, за допомогою якого держави приймають політичне зобов’язання ухвалити та використовувати Вказівки. Крім того, Декларація містить й інші зобов’язання, виконання яких допоможе краще захистити освіту в умовах збройного конфлікту.

Посилання

- ¹ Розроблені політиками у галузі освіти та планувальниками на рівні міністерств, стратегії і програми, що враховують можливі наслідки конфлікту (“conflict-sensitive”) та можливі ризики (“risk-informed”), покликані усунути претензії та образи, що підживлюють конфлікт. Докладніше про такі стратегії, політики і програми йдеться в посібнику INEE Guidance Note on Conflict Sensitive Education (INEE, 2013), <http://www.ineesite.org/en/resources/inee-guidance-note-on-conflict-sensitive-education>; та в публікації Міжнародного інституту планування освіти ЮНЕСКО, Міжнародного бюро просвіти ЮНЕСКО та програми “Захист освіти в умовах нестабільності та конфлікту”, Safety, Resilience and Social Cohesion: a guide for education sector planners and curriculum developers (IIEP, 2015).
- ² Човникова дипломатія – це зусилля зовнішньої (третьої) сторони, що виступає посередником між сторонами конфлікту; при цьому сторони безпосередньо не контактують одна з одною.
- ³ Melinda Smith, Schools as Zones of Peace: Nepal case study in access to education during armed conflict and civil unrest, in Brendan O’Malley, Protecting Education from Attack: A State of the Art Review, (UNESCO, 2010), pp. 261-278, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001867/186732e.pdf>.
- ⁴ UNICEF, UNICEF Programming for Psychosocial Support, Frequently Asked Questions undated, <http://www.bettercarenetwork.org/sites/default/files/attachments/Programming%20for%20Psychosocial%20Support%20FAQs.pdf>
- ⁵ Зазначені плани можуть також враховувати інші види небезпек; приклади інструментів шкільного рівня для аналізу вразливості та розробки планів можна знайти у публікації Anna Seeger and Luke Pye. Lessons from strengthening education sector capacities in Conflict and Disaster Risk Management. (Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning).
- ⁶ Декларація про безпеку шкіл, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/safe_schools_declaration_ukrainian.pdf.
- ⁷ Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/vkazivki_iz_zahistu_shkil_ta_universitiv_vid_vikoristannya_u_vyskovih.pdf.
- ⁸ ЮНЕСКО, “Тримайте школи подалі від конфлікту, заявила генеральний директор ЮНЕСКО з нагоди Звернення ООН стосовно кризи у секторі Газа”, 8 лютого 2014 року, http://www.unesco.org/new/en/ramallah/about-this-office/single-view/news/keep_schools_out_of_the_conflict_says_unesco_director_general_as_un_launches_gaza_crisis_appeal/#.VSahPZNoc4U.
- ⁹ Save the Children, Attacks On Education: The Impact of Conflict and Grave Violations on Children’s Futures (Save the Children, 2013), p. 10, http://www.savethechildren.de/fileadmin/Dokumente_Download/Downloadbereich/Attacks_on_Education_FINAL.pdf.
- ¹⁰ Global Coalition Protect Education from Attack, Education under Attack 2014 (GCPEA, 2014), p. 8, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/eua_2014_full_o.pdf.
- ¹¹ Global Coalition to Protect Education from Attack, Lessons in War 2015 (GCPEA, 2015), http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/lessons_in_war_2015.pdf.
- ¹² Global Coalition Protect Education from Attack, Education under Attack 2014 (GCPEA, 2014), p. 47, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/eua_2014_full_o.pdf.
- ¹³ Global Coalition to Protect Education from Attack, Lessons in War 2015 (GCPEA, 2015), http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/lessons_in_war_2015.pdf.
- ¹⁴ Global Coalition to Protect Education from Attack, Lessons in War 2015 (GCPEA, 2015), http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/lessons_in_war_2015.pdf.
- ¹⁵ Global Coalition to Protect Education from Attack, Lessons in War 2015 (GCPEA, 2015), p. 14, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/lessons_in_war_2015.pdf.
- ¹⁶ Розроблені політиками у галузі освіти та експерти з планування на рівні міністерств, стратегії і програми, що враховують можливі наслідки конфлікту (“conflict-sensitive”) та можливі ризики (“risk-informed”), покликані усунути претензії та образи, що підживлюють конфлікт. Докладніше про такі стратегії, політики і програми йдеться в посібнику INEE Guidance Note on Conflict Sensitive Education (INEE, 2013), <http://www.ineesite.org/en/resources/inee-guidance-note-on-conflict-sensitive-education>; та в публікації Міжнародного інституту планування освіти ЮНЕСКО, Міжнародного бюро просвіти ЮНЕСКО та програми “Захист освіти в умовах нестабільності та конфлікту”, Safety, Resilience and Social Cohesion: a guide for education sector planners and curriculum developers (IIEP, 2015).
- ¹⁷ “Не зашкодь” – це підхід (принцип), що допомагає визначити ненавмисний негативний чи позитивний вплив гуманітарних втручань та заходів, спрямованих на розвиток, в умовах конфлікту чи ризику його виникнення. Цей підхід може застосовуватися у ході планування, моніторингу та оцінки для того, щоб втручання не загострило конфлікт, а навпаки – сприяло його врегулюванню. “Не зашкодь” – це головний принцип діяльності організацій, що працюють в конфліктних ситуаціях. Див. Мінімальні стандарти освіти: Готовність, реагування, відновлення (російською) (INEE, 2010).

- ¹⁸ Global Coalition to Protect Education from Attack, What Ministries Can Do To Protect Education from Attack and Schools from Military Use (GCPEA, 2015), http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/what_ministries.pdf .
- ¹⁹ Короткий опис презентацій з семінару можна знайти за посиланням: Глобальна коаліція на захист освітніх установ від нападів, Підсумковий звіт за результатами семінару про перспективні практики захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях (GCPEA, 2016), http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/istanbul_workshop_summary_report.pdf .
- ²⁰ Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/vkazivki_iz_zahistu_shkil_ta_universitetiv_vid_vikoristannya_u_viykovih.pdf .
- ²¹ Декларація про безпеку шкіл, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/safe_schools_declaration_ukrainian.pdf .
- ²² Розроблені політиками у галузі освіти та експертами з планування на рівні міністерств, стратегії і програми, що враховують можливі наслідки конфлікту (“conflict-sensitive”) та можливі ризики (“risk-informed”), покликані усувати претензії та образи, що підживлюють конфлікт. Докладніше про такі стратегії, політики і програми йдеться в посібнику INEE Guidance Note on Conflict Sensitive Education (INEE, 2013), <http://www.ineesite.org/en/resources/inee-guidance-note-on-conflict-sensitive-education>;
- ²³ Проект “Сфера”, Посібник (Sphere Project, 2011), <http://www.ifrc.org/PageFiles/95530/The-Sphere-Project-Handbook-2011.pdf> .
- ²⁴ Міжорганізаційна мережа з питань освіти в надзвичайних ситуаціях (INEE), Мінімальні стандарти освіти: готовність, реагування, відновлення (INEE, 2010), (російською) http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1012/Minimum_Standards_2010_Russian.pdf .
- ²⁵ Оцінка або “аналіз” ризиків досліджує потенційні небезпеки будь-якої діяльності з тим, щоб попередити, пом’якшити або відреагувати на ці небезпеки. Процес аналізу ризиків намагається дати відповіді на наступні питання: Що може піти не так? Якою є ймовірність того, що щось піде не так? Як це вплине на людей (у нашому випадку – на дітей), на систему моніторингу та на освіту? Інші джерела щодо оцінок в умовах надзвичайних ситуацій. Див Interagency Network for Education in Emergencies, INEE Toolkit: Implementation Tools: Assessment Foundation Standards, http://toolkit.ineesite.org/inee_minimum_standards/implementation_tools/analysis_standard_1%3A_assessment .
- ²⁶ INEE, Guidance Note on Conflict Sensitive Education (INEE, 2013), <http://www.ineesite.org/en/resources/inee-guidance-note-on-conflict-sensitive-education> .
- ²⁷ Global Protection Cluster, Minimum Standards for Child Protection in Humanitarian Action (CPWG, 2012), http://toolkit.ineesite.org/resources/ineecms/uploads/1064/Minimum-standards-Child_Protection.pdf#page=1 .
- ²⁸ Міжвідомчий постійний комітет, Керівництво МПК з психічного здоров’я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації (IASC, 2007) https://interagencystandingcommittee.org/system/files/iasc_mhps_guidelines_ukrainian_o.pdf .
- ²⁹ Interagency Standing Committee, Guidelines on Gender-Based Violence Interventions (IASC, 2005), <http://www.unhcr.org/453492294.pdf> .
- ³⁰ РБ ООН, Діти та збройний конфлікт. Доповідь генерального секретаря ООН, A/65/280-S/2011/250, 11, para. 166, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/65/280 , згадується в документі “Study on Field-based Programmatic Measures to Protect Education from Attack” (GCPEA, 2011), p. 45, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf .
- ³¹ Електронне спілкування з Енгельсом Жерменом Кортесом Трульо (Engels Germán Cortés Trujillo), організація “Fundación Plan”, Колумбія, 14 вересня 2015 року.
- ³² Створений 2007 року Міжвідомчим постійним комітетом в рамках “кластерного” підходу, Освітній кластер – це відкритий форум, що об’єднує громадські організації, структури ООН, вчених та інших партнерів на глобальному, національному і субнаціональному рівнях з метою координації рівноправного та справедливого надання освіти населенню, постраждалому в результаті гуманітарних криз. Докладну інформацію можна отримати за посиланням: <http://educationcluster.net> .
- ³³ Презентація “Фізичний захист: озброєні та незброєні охоронці”, Вагідулла Султани (в.о. генерального директора адміністративного відділу, Міністерство освіти Афганістану); внесок в експертне обговорення на тему “Фізичний захист шкіл, вчителів та учнів” на круглому столі GCPEA щодо програмних заходів з попередження, втручання та реагування на напади на освітні установи, 8 листопада 2011 року, згадується у Звіті за результатами круглого столу щодо програмних заходів з попередження, втручання та реагування на напади на освітні установи (GCPEA, 2011), p. 8, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/gcpea_report_o.pdf .
- ³⁴ Global Education Cluster, Community-based Protection and Prevention: Booklet 3 (Global Education Cluster, 2012), pp. 5-9, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/cluster_booklet_3_-_community-based_protection_and_prevention.pdf .
- ³⁵ Електронне спілкування з Ганною Томпсон, травень 2013 року.
- ³⁶ Електронне спілкування з Ганною Томпсон, травень 2013 року.

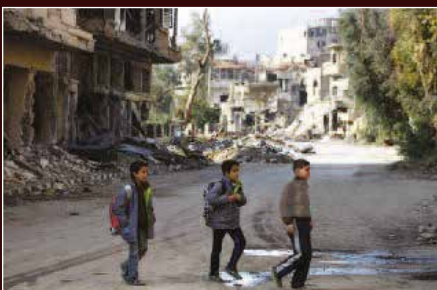
- ³⁷ Marit Glad, Knowledge on Fire: Attacks on Education in Afghanistan – Risks and Measures for Successful Mitigation (CARE International, 2009), p. 43, http://www.care.org/sites/default/files/documents/Knowledge_on_Fire_Report.pdf.
- ³⁸ Giustozzi and Franco, The Battle for the Schools: The Taliban and State Education (Afghanistan Analysts Network, 2011), pp. 7, 15, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/afghanistan_analysts_network_battle_for_schools.pdf.
- ³⁹ Презентація “Беззбройний захист”, Абдул Джабар Аріяї (голова адміністрації, Міністерство освіти Афганістану), внесок в експертне обговорення “Беззбройні заходи захисту”, семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 6 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPRA).
- ⁴⁰ Презентація “Захисні заходи для шкіл в Хайбер-Пахтунхві, Пакистан”, Рафік Хаттак (директор департаменту шкіл початкової та середньої освіти, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан), внесок в експертне обговорення “Збройні заходи захисту”, семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 6 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPRA).
- ⁴¹ Електронне спілкування з п. Вагідулла Султані (Міністерство освіти Афганістану) 22 листопада 2011 року, згадується в документі Study on Field-based Programmatic Measures to Protect Education from Attack (GCPEA, 2014), p. 11, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf.
- ⁴² Електронне спілкування з доктором Вітват Каттіямарн та доктором Аморнван Вератуммо, Університет Таксін, 12 листопада 2013 року, згадується в документі Protecting Education Personnel from Targeted Attack in Conflict-Affected Countries (GCPEA 2014), p. 19, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/protecting_education_personnel.pdf.
- ⁴³ Watchlist, Vulnerable Students, Unsafe Schools: Attacks and Military Use of Schools in the Central African Republic (Watchlist, 2015), p. 42, http://watchlist.org/wordpress/wp-content/uploads/2144-Watchlist-CAR_EN_LR.pdf.
- ⁴⁴ Презентація “Беззбройний захист”, Каіс Дана (засновник Благодійного товариства “Аль-Махавер”), внесок в експертне обговорення “Беззбройні заходи захисту”, семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 6 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPRA).
- ⁴⁵ Електронне спілкування з п. Сандрою Варґас, організація “Cooperación Casa Amazonia” 19 вересня 2011 року, згадується в документі Study on Field based programmatic Measures to Protect Education from Attack (GCPEA, 2011), p. 11, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf.
- ⁴⁶ Звіт на основі презентації “Компенсації учителям на безпечні переїзди та інші захисні засоби”, Ерум Буркі (координатор Освітнього кластера, “Врятуймо дітей” Пакистан), внесок в експертне обговорення на тему “Фізичний захист шкіл, вчителів та учнів” на круглому столі GCPEA щодо програмних заходів з попередження, втручання та реагування на напади на освітні установи, 8 листопада 2011 року, згадується у Звіті за результатами круглого столу щодо програмних заходів з попередження, втручання та реагування на напади на освітні установи (GCPEA, 2011), p. 9, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/gcpea_report_o.pdf.
- ⁴⁷ Електронне спілкування зі співробітниками Watchlist, 15 вересня 2015 року.
- ⁴⁸ INEE, Gender Equality In and Through Education (INEE, n.d.), p. 6, http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1059/INEE_Pocket_Guide_to_Gender_EN.pdf.
- ⁴⁹ Global Coalition to Protect Education from Attack, Lessons in War 2015 (GCPEA, 2015), p. 39, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/lessons_in_war_2015.pdf.
- ⁵⁰ FHI 360, Підсумковий звіт C-Change (USAID, 2013), p. 72, http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pdacx163.pdf.
- ⁵¹ Study on Field-based Programmatic Measures to Protect Education from Attack (GCPEA, 2011), http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf.
- ⁵² Презентація “Захисні заходи для шкіл в Хайбер-Пахтунхві, Пакистан”, Рафік Хаттак (директор департаменту шкіл початкової та середньої освіти, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан), внесок в експертне обговорення “Збройні заходи захисту”, семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 6 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPRA).
- ⁵³ Електронне спілкування з представниками Міністерства освіти Афганістану, згадується в документі Study on Field-based Programmatic Measures to Protect Education from Attack (GCPEA, 2011), pp. 34-36, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf.
- ⁵⁴ Презентація “Фізичний захист: озброєні та неозброєні охоронці”, Вагідулла Султані (в.о. генерального директора адміністративного відділу, Міністерство освіти Афганістану); внесок в експертне обговорення на тему “Фізичний захист шкіл, вчителів та учнів” на круглому столі GCPEA щодо програмних заходів з попередження, втручання та реагування на напади на освітні установи, 8 листопада 2011 року, згадується у Звіті за результатами круглого столу щодо програмних заходів з попередження, втручання та реагування на напади на освітні установи (GCPEA, 2011), p. 8, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/gcpea_report_o.pdf.

- ⁵⁵ Презентація “Можливості та обмеження запровадження озброєної охорони у школах в північних штатах Нігерії: Адамава, Борно та Йобе, Збройні заходи захисту”, Башир Єріма Дахір Тукур (постійний секретар міністерства освіти, Йола Адамава, Нігерія), внесок в експертне обговорення “Збройні заходи захисту”, семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 6 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPRA).
- ⁵⁶ Study on Field-based Programmatic Measures to Protect Education from Attack (GCPEA, 2011), http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf.
- ⁵⁷ Christian Dove Peacemaker Teams, A Dangerous Journey: Settler Violence Against Palestinian Schoolchildren Under Israeli Military Escort, 2006-2008 (CPT, 2008), <http://cpt.org/files/Palestine-School-Accompaniment-Report-2006-2008-Dangerous-Journey.pdf> as cited in Brendan O'Malley, Protecting Education from Attack: A State of the Art Review (UNESCO, 2010), p. 229, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001867/186732e.pdf>.
- ⁵⁸ Інтерв'ю GCPEA зі співробітником місії ООН в Колумбії, 21 квітня 2015 р.
- ⁵⁹ Brendan O'Malley, Education Under Attack (UNESCO, 2010), p. 111, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001868/186809e.pdf>.
- ⁶⁰ Bede Sheppard and Sunai Phāsuk, Targets of Both Sides: Violence Against Students, Teachers, and Schools in Thailand's Southern Border Provinces (Human Rights Watch, 2010), pp. 41-42, <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/thailand0910webwcover.pdf>.
- ⁶¹ Презентація “Захисні заходи зі зброєю”, Осман Варфа (професор, ректор університетського коледжу Гарісси), внесок в експертне обговорення “Збройні заходи захисту”, семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 6 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPRA).
- ⁶² Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/vkazivki_iz_zahistu_shkil_ta_universitetiv_vid_vikoristannya_u_viyskovih.pdf.
- ⁶³ Study on Field-based Programmatic Measures to Protect Education from Attack (GCPEA, 2011), http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf.
- ⁶⁴ Човникова дипломатія – це зусилля зовнішньої (третьої) сторони, що виступає посередником між сторонами конфлікту; при цьому сторони безпосередньо не контактують одна з одною.
- ⁶⁵ Melinda Smith, Schools as Zones of Peace: Nepal case study in access to education during armed conflict and civil unrest, in Brendan O'Malley, Protecting Education from Attack: A State of the Art Review, (UNESCO, 2010), pp. 261-278, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001867/186732e.pdf>.
- ⁶⁶ Marit Glad, Knowledge on Fire: Attacks on Education in Afghanistan – Risks and Measures for Successful Mitigation (CARE International, 2009), p. 3, http://www.care.org/sites/default/files/documents/Knowledge_on_Fire_Report.pdf.
- ⁶⁷ Презентація “Переговори у Південному Судані”, Джон Ойск Лвонг (виконавчий директор, “Молодіжний форум Фашоди”, Південний Судан), внесок в експертне обговорення “Переговори як стратегія захисту освітніх установ”, семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 6 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPRA).
- ⁶⁸ Інтерв'ю зі співробітником Освітнього кластера (Малі), 5 травня 2015 року.
- ⁶⁹ Melinda Smith, Schools as Zones of Peace: Nepal Case Study in Access to Education During Armed Conflict and Civil Unrest in Protecting Education from Attack: A State of the Art Review (UNESCO IIEP, 2009), pp. 261-278, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001867/186732e.pdf>.
- ⁷⁰ Презентація “Переговори як стратегія захисту освіти”, Джіоті Рана Магар (координатор World Education в Непалі), внесок в експертне обговорення “Переговори як стратегія захисту освітніх установ”, семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 6 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPRA).
- ⁷¹ Mindanao Peoples Caucus, Modeling of Community Declaration of Learning Institutions as Zones of Peace: Terminal Report (MPC, 2012), 1, as cited in Protecting Education Personnel from Targeted Attack in Conflict-Affected Countries (GCPEA, 2014), p. 41, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/protecting_education_personnel.pdf.
- ⁷² Електронне спілкування зі співробітниками “Врятуймо дітей”, 16 лютого 2016 року.
- ⁷³ Наприклад, в Афганістані деякі поступки в переговорах стосовно змісту навчальної програми у 2011 році вважаються орієнтованими на реформи освітніми кроком назад з точки зору якості освіти. Див. Giustozzi and Franco, The Battle for the Schools: The Taleban and State Education (Afghanistan Analysts Network, 2011), p. 27, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/afghanistan_analysts_network_battle_for_schools.pdf.
- ⁷⁴ “EduTrac” – це система на основі технологій мобільного зв'язку, що дозволяє міністерствам освіти частіше збирати дані на рівні окремих шкіл (наприклад, дані про зарахування нових учнів чи показники відвідуваності) та отримувати інформацію про школи в реальному часі. Детальніше про це див. <http://www.unicefstories.org/2015/06/09/using-sms-to-reach-schools-in-five-minutes-in-a-conflict-affected-country/>.

- ⁷⁵ Ye Ra Kim, Using SMS to Reach Schools in Five Minutes in a Conflict-Affected Country, (blog), UNICEF Innovation, September 6, 2015, <https://blogs.unicef.org/innovation/using-sms-to-reach-schools-in-five-minutes-in-a-conflict-affected-country/>.
- ⁷⁶ Інтерв'ю з представником Освітнього кластера в Малі, 5 вересня 2015 року.
- ⁷⁷ “Телефонне дерево” – це система оперативного виклику / сповіщення великої кількості людей, де кожний абонент отримує дзвінок, а потім дзвонить на інші заздалегідь призначені номери, щоб передати далі отримане повідомлення.
- ⁷⁸ Зобов'язання держав забезпечити альтернативне навчання у Декларації визначається наступним чином: “прагнути забезпечити продовження освіти під час збройного конфлікту, сприяти відновленню освітніх установ і, за можливості, міжнародного співробітництва та допомоги програмам із запобігання або протидії нападам на освіту, зокрема, реалізації цієї декларації”. Декларація про безпеку шкіл, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/safe_schools_declaration_ukrainian.pdf.
- ⁷⁹ Rebecca Winthrop, Emergencies, Education and Innovation, Forced Migration Review Education Supplement, p. 12 (Refugee Studies Centre, University of Oxford, 2006), <http://www.iiep.unesco.org/sites/default/files/o6.pdf>.
- ⁸⁰ Priyanka Motaparthy, Safe No More: Students and Schools Under Attack in Syria (HRW, 2013, p. 4, <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria0613webwcover.pdf> as cited in The Role of Communities in Protecting Education from Attack: Lessons Learned (GCPEA, 2014), p. 15, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/the_role_of_communities_in_protecting_education_from_attack.pdf.
- ⁸¹ UNICEF, Central African Republic: Bush Schools Provide Normalcy for Children Displaced by the Conflict, undated, http://www.unicef.org/haro8/files/haro8_CAR_featurestory.pdf. (ЮНІСЕФ, “Центральнаафриканська Республіка: “Школи в кущах” створюють відчуття нормальності у дітей, переміщених в результаті конфлікту”).
- ⁸² Department for International Development, Central African Republic: Bush schools - out of harm's way, April, 21 2009, <http://reliefweb.int/report/central-african-republic/central-african-republic-bush-schools-out-harms-way>.
- ⁸³ Презентація “Школи в кущах”, Наталі Хамуді (менеджер освітніх проєктів, представництво ЮНІСЕФ у Центральнаафриканській Республіці), внесок в експертне обговорення на тему “Альтернативні способи надання освіти” на круглому столі GCPEA щодо програмних заходів з попередження, втручання та реагування на напади на освітні установи, 9 листопада 2011 року, згадується в документі Study on Field Based Programmatic Measures to Protect Education from Attack (GCPEA, 2011), p. 16, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf.
- ⁸⁴ USAID, Community-based Education Fact Sheet (USAID, 2015), <https://www.usaid.gov/news-information/fact-sheets/community-based-education-cbe>.
- ⁸⁵ Інтерв'ю GCPEA зі співробітником місії ООН в Малі, 4 травня 2015 р.
- ⁸⁶ Rebecca Winthrop, Emergencies, Education, and Innovation, Forced Migration Review Supplement (2006), p. 12, as cited in Study on Field-Based Programmatic Measures to Protect Education from Attack (GCPEA, 2011), p. 37, http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/study_on_field-based_programmatic_measures_to_protect_education_from_attack_o.pdf.
- ⁸⁷ Електронне спілкування зі співробітниками місії ООН в Нігерії, 13 квітня 2015 року.
- ⁸⁸ Після голосування за відділення від Судану, підтриманого на референдумі у січні 2011 року абсолютною більшістю голосів, Південний Судан оголосив про свою незалежність 9 липня. Human Rights Watch, Світовий звіт 2011 (HRW, 2012), p. 173, <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2012.pdf>.
- ⁸⁹ Interagency Network for Education in Emergencies, INEE Minimum Standards Case Study: Temporary Learning Spaces in South Sudan, undated, http://s3.amazonaws.com/inee-assets/resources/INEE_MS_Case_Study_South_Sudan.pdf.
- ⁹⁰ Human Rights Watch, Навчання під вогнем: Обстріли шкіл / використання шкіл у військових цілях у ході збройного конфлікту в Східній Україні (HRW, 2016), pp. 53-54, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/ukraine0216_ukrweb.pdf.
- ⁹¹ UNICEF, UNICEF Programming for Psychosocial Support, Frequently Asked Questions undated, <http://www.bettercarenetwork.org/sites/default/files/attachments/Programming%20for%20Psychosocial%20Support%20FAQs.pdf>.
- ⁹² Термін психосоціальної підтримки визначається в Керівництві МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації як “будь-який тип локальної або зовнішньої підтримки, що спрямована на захист чи сприяння психосоціальному благополуччю та/або на запобігання чи лікування психічних розладів”. Див. Керівництво з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації (IASC, 2007), с. 11, https://interagencystandingcommittee.org/system/files/iasc_mhps_guidelines_ukrainian_o.pdf.
- ⁹³ Зобов'язання держав допомагати жертвам нападів на освітні установи та використання їх у військових цілях формулюється у Декларації як “надання допомоги постраждалим без будь-якої дискримінації”, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/safe_schools_declaration_ukrainian.pdf.
- ⁹⁴ Interagency Network for Education in Emergencies, INEE Thematic Issue Brief: Psychosocial Well-Being, http://toolkit.ineesite.org/resources/ineecms/uploads/1128/INEE_Thematic_Issue_Brief_Psychosocial.pdf.

- ⁹⁵ Там само.
- ⁹⁶ Міжвідомчий постійний комітет, Керівництво з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації (IASC, 2007), http://www.who.int/mental_health/publications/IASC_reference_group_psychosocial_support_assessment_guide.pdf.
- ⁹⁷ Save the Children, Évaluation des besoins psychologiques des enfants d'âge scolaire dans les localités de Bangui et de la Ouaka, République centrafricaine, mars 2015
- ⁹⁸ UNICEF, Guidelines for Child Friendly Spaces in Emergencies (UNICEF, 2011), http://unicefinemergencies.com/downloads/eresource/docs/MHPSS/Child_Friendly_Spaces_Guidelines_for_Field_Testing.pdf.
- ⁹⁹ International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies and Save the Children, The Children's Resilience Programme: Psychosocial Support in and out of Schools (IFRC and STC, 2012), <http://pscentre.org/wp-content/uploads/Programme-managers-handbook.pdf>.
- ¹⁰⁰ International Rescue Committee, Creating Healing Classrooms: Guide for Teachers and Teacher Educators (IRC, 2006), http://www.healingclassrooms.org/downloads/CHC_Guide_for_Teachers_TEs.pdf.
- ¹⁰¹ Norwegian Refugee Council, Psychosocial Support: Teacher Training (NRC, 2005), http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1126/Teacher_Training_Psychosocial_Support.pdf.
- ¹⁰² INEE Toolkit Key Thematic Issues: Psychosocial Support, http://toolkit.ineesite.org/inee_minimum_standards/implementation_tools/%3Ch3%3Ekey_thematic_issues%3Ch3%3E/psychosocial_support.
- ¹⁰³ Global Education Cluster, Protecting Education in Conflict-Affected Countries, Booklet 4: Education for Child Protection and Psychosocial Support (Global Education Cluster, 2012), p. 4, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/cluster_booklet_4_-_education_for_child_protection_and_psychosocial_support.pdf.
- ¹⁰⁴ Там само.
- ¹⁰⁵ Міжвідомчий постійний комітет, Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації (IASC, 2007), https://interagencystandingcommittee.org/system/files/iasc_mhpss_guidelines_ukrainian_o.pdf.
- ¹⁰⁶ Jackie Kirk, Education in Emergencies: The Gender Implications (UNESCO, 2006), p. 12, <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001489/148908e.pdf>.
- ¹⁰⁷ Міжвідомчий постійний комітет, Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації (IASC, 2007), https://interagencystandingcommittee.org/system/files/iasc_mhpss_guidelines_ukrainian_o.pdf.
- ¹⁰⁸ Global Education Cluster, Protecting Education in Conflict-Affected Countries, Booklet 4: Education for Child Protection and Psychosocial Support (Global Education Cluster, 2012), p. 6, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/cluster_booklet_4_-_education_for_child_protection_and_psychosocial_support.pdf.
- ¹⁰⁹ Global Education Cluster, Protecting Education in Conflict-Affected Countries, Booklet 4: Education for Child Protection and Psychosocial Support (Global Education Cluster, 2012), pp. 8-9, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/cluster_booklet_4_-_education_for_child_protection_and_psychosocial_support.pdf.
- ¹¹⁰ Презентація "Класи, що зцілюють", Асгар Хан (старший менеджер з освітніх питань, МКП), внесок в експертне обговорення "Психосоціальна підтримка", семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 7 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPEA).
- ¹¹¹ Презентація "Програма кращого навчання (ПKN)", Каміла Лодай (менеджер освітніх програм, НРБ, Палестина), внесок в експертне обговорення "Психосоціальна підтримка", семінар GCPEA щодо перспективних практик захисту освіти від нападів і запобігання використанню шкіл у військових цілях, 7 жовтня 2015 року (презентація у розпорядженні GCPEA); а також інтерв'ю з Камілою Лодай, 20 квітня 2015 року.
- ¹¹² Ritesh Shah, Evaluation of the Norwegian Refugee Council's Palestine Education Programme 2010-2014 (NRC, 2014), http://www.nrc.no/arch/_img/9182688.pdf.
- ¹¹³ Шкільні плани також повинні враховувати особливі потреби учнів з інвалідністю.
- ¹¹⁴ A World at School, The Safe Schools Initiative: Protecting the Right to Learn in Nigeria, May 7, 2014, http://b3cdn.net/awas/b677a93ebf1c8cf36b_1wm6b3w6i.pdf.
- ¹¹⁵ Global Education Cluster, Case Studies on Protecting the Right to Education: The Occupied Palestinian Territory and the Democratic Republic of Congo (Global Education Cluster, 2014), <http://educationcluster.net/?get=002154|2014/12/Protecting-Education-2013-08-13.pdf>.
- ¹¹⁶ Інтерв'ю GCPEA зі співробітником місії ООН в Колумбії, 21 квітня 2015 р.

- ¹¹⁷ Anna Seeger and Luke Pye (forthcoming). Lessons from strengthening education sector capacities in Conflict and Disaster Risk Management. (Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning)
- ¹¹⁸ Hamaydah, Kelcey, and Lloveras, Palestine: Lessons from UNESCO's crisis-Disaster Risk Reduction Programme in Gaza, (UNESCO IIEP, 2015), <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002347/234791e.pdf>.
- ¹¹⁹ У деяких країнах робочі групи, до складу яких входять представники організацій та агенції системи ООН і М / НУО, формуються з метою координації заходів із забезпечення освіти в умовах надзвичайних ситуацій. Робочі групи функціонують подібно до кластерів, хоча вони формально не активовані в країнах і тому "прив'язані" до конкретних протоколів, що їх дотримуються Освітні кластери.
- ¹²⁰ UNESCO, The Hidden Crisis: Armed Conflict in Education (UNESCO, 2011), p. 3, <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001907/190743e.pdf>.
- ¹²¹ Оцінка або "аналіз" ризиків досліджує потенційні небезпеки будь-якої діяльності з тим, щоб попередити, пом'якшити або відреагувати на ці небезпеки. Процес аналізу ризиків намагається дати відповіді на наступні питання: Що може піти не так? Якою є ймовірність того, що щось піде не так? Як це вплине на людей (у нашому випадку – на дітей), на систему моніторингу та на освіту? Інші джерела щодо оцінок в умовах надзвичайних ситуацій див Interagency Network for Education in Emergencies, INEE Toolkit: Implementation Tools: Assessment Foundation Standards, http://toolkit.ineesite.org/inee_minimum_standards/implementation_tools/analysis_standard_1%3A_assessment.
- ¹²² Декларація про безпеку шкіл надає державам можливість висловити свою широкую політичну підтримку захисту освітніх установ від нападів та продовження освіти в умовах збройного конфлікту. Декларація – це засіб, за допомогою якого держави приймають та зобов'язуються виконувати Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/safe_schools_declaration_ukrainian.pdf Вказівки містять конкретні, практичні поради для урядових сил та неурядових озброєних формувань стосовно планування і виконання військових операцій у спосіб, що дозволить краще захистити школи та університети від використання сторонами збройного конфлікту, https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/vkazivki_iz_zahistu_shkil_ta_universitetiv_vid_vikoristannya_u_viyskovih.pdf.
- ¹²³ Додаткову інформацію про міжнародні правові рамки, що стосується забезпечення права на освіту, можна отримати в документі PEIC and BIICL, Protecting Education in Insecurity and Armed Conflict: An International Law Handbook (2012), 12, 16, 112. Міжнародні правові засади, пов'язані з використанням навчальних закладів у військових цілях, докладно описуються в Коментарі до "Вказівок із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів". http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/commentary_on_the_guidelines_ukr.pdf.
- ¹²⁴ "Ратифікувати" – це правовий термін, що означає "погодитися на". Після того, як держава ратифікує договір, він стає обов'язковим до виконання, а держава перетворюється на "учасника" договору.
- ¹²⁵ Зверніть увагу: договір також може носити назви "пакт", "конвенція" чи "хартія".
- ¹²⁶ МПЕСКП, стаття 13(1): "Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Вони погоджуються, що освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вони, далі, погоджуються в тому, що освіта повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами і сприяти роботі Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру".

What Ministries Can Do to Protect Education from Attack and Schools from Military Use

A Menu of Actions

Global Coalition to
Protect Education from Attack

Для отримання додаткової інформації щодо захисту процесу навчання від нападів під час збройного конфлікту, будь ласка, ознайомтеся з супровідною публікацією цього звіту «What Ministries Can Do to Protect Education from Attack and Schools from Military Use: A Menu of Actions» («Що міністерства можуть зробити для захисту процесу навчання від нападів та шкіл від військового використання: комплекс дій»).

Школярка проходить повз зруйновані будівлі містечка Маарет аль-Нуман в провінції Ідліб, Сирія, 28 жовтня 2015 року.

© 2015 Reuters/Khalil Ashawi

Global Coalition to Protect Education from Attack (Глобальна коаліція на захист процесу навчання від нападів)

Secretariat

350 5th Avenue, 34th Floor
New York, New York 10118-3299

Тел.: 1.212.377.9446

Email: GCPEA@protectingeducation.org

www.protectingeducation.org